

Ekonomik kriz dönemlerinde insan haklarının korunması

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri
Tarafından Yayınlanan Konu Belgesi

Gayri Resmi Çeviri
Bu Kılavuz Eşit Haklar İçin İzleme Derneği Tarafından Türkçeleştirilmiştir.
Kaynak Gösterilerek Kullanılabilir.

Bu çalışmada ifade edilen görüşler yazarların sorumluluğundadır ve Avrupa Konseyi'nin resmi politikasını yansıtmayabilir.

Bu belgenin tamamının veya bir kısmının çoğaltılması veya çevirisi ile ilgili tüm talepler İletişim Direktörlüğüne (F-67075 Strasbourg Cedex veyapublishing@coe.int) iletilmelidir. Bu belge ile ilgili diğer tüm yazışmalar İnsan Hakları Komiseri Ofisine iletilmelidir.

Konu Raporları, önemli güncel insan hakları konularına ilişkin tartışma ve düşünceye katkıda bulunmak amacıyla İnsan Hakları Komiseri tarafından yayınlanmaktadır. Bu raporların çoğunda, tespit edilen sorunların çözümü için Komiserin önerileri de yer almaktadır. Bu uzman raporlarında ifade edilen görüşler, Komiserin tutumunu yansıtmayabilir.

Konu Raporları, Komiserin web sitesinde mevcuttur: www.commissioner.coe.int

Teşekkürler:

Bu Rapor, Ekonomik ve Sosyal Haklar Merkezi'nde (CESR) kıdemli araştırmacı olan Nicholas Lusiani ve CESR Genel Direktörü Ignacio Saiz tarafından hazırlanmıştır.

Kapak fotoğrafı: © AFP Photo/Patrick Baz, Milos Bicanski/Getty Images/AFP
Kapak ve mizanpaj: Avrupa Konseyi Belgeler ve Yayınlar Üretim Departmanı (SPDP)

© Avrupa Konseyi, Kasım 2013 Ocak 2014'te yeniden basılmıştır

İçindekiler

Kısaltmalar listesi	5
Özet	7
Komiserin önerileri	9
Giriş	13
1. Kemer sıkma önlemlerinin ve ekonomik krizin insan haklarının kullanılmasına etkileri	15
1.1. Kemer sıkma politikalarının tipolojisi	15
1.2. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar	17
1.3. Sivil ve siyasi haklar	20
1.4. Dezavantajlı gruplar üzerinde orantısız etkiler ve marjinalleştirilmiş gruplar	22
1.5. İnsan haklarının karşılıklı bağımlılığı ve nesiller arası etkiler kemer sıkma politikalarının	25
1.6. Devlet kapasitesi ve insan hakları koruma sistemine etkileri	26
2. İnsan hakları standartları ve içtihat kemer sıkma	27
2.1. Yasal zorunluluklar ve üst düzey politika hedefleri olarak insan hakları hedefleri	27
2.2. Kemer sıkma politikası altında ekonomik, sosyal ve kültürel hak normları	28
2.3. Sivil ve siyasi haklar	32
2.4. Şeffaflık, katılım ve hesap vebilirlik hakları	33
2.5. Eşitlik, ayrımcılık yapmama ve olumlu ayrımcılık önlemleri	35
3. Zor zamanlarda insan haklarının uygulanması ekonomik kriz	39
3.1. Şeffaflığın kurumsallaştırılması, bilgiye erişim ve katılımın kurumsallaştırılması	39
3.2. Sistematik insan hakları ve eşitlik etki değerlendirmelerinin yapılması	40

3.3.	Bütçe ve mali politika.....	41
3.4.	Eşitliğin teşvik edilmesi ve ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadele	42
3.5.	Herkes için sosyal koruma tabanının sağlanması.....	43
3.6.	İnsana yakışır iş hakkının güvence altına alınması	44
3.7.	Herkes için adalete erişimin sağlanması ve insan hakları koruma sisteminin sürdürülmesi	45
3.8.	Aktif bir sivil toplumun katılımını sağlamak ve desteklemek	46
3.9.	İnsan hakları lehine finansın düzenlenmesi	47
3.10.	Hükümetlerarası işbirliği ve yardımlaşma.....	48
4.	Ulusal insan hakları kurumlarının rolü.....	51
4.1.	Kriz durumlarında insan haklarını teşvik eden ve koruyan ulusal insan hakları kurumları	51
4.2.	İnsan haklarına uygun kriz müdahalelerini geliştirme fırsatları.....	52
4.3.	Mali kemer sıkma dönemlerinde ulusal insan hakları kurumlarının güçlendirilmesi	54
Ek 1	– Avrupa Sosyal Şartı: imzalar ve onaylar.....	57
Ek 2	– Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi (ETS No. 48) imzalar ve onaylar.....	59
Ek 3	– Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye	
Ek 4	– Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi: imzalar ve onaylar	61

Kısaltmalar

CEDAW	Sözleşme/Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi
CEPEJ	Avrupa Adalet Verimliliği Komisyonu
CERD	BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi
CESCR	BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi
CESR	Ekonomik ve Sosyal Haklar Merkezi
CRC	Çocuk Hakları Sözleşmesi/Komitesi
CRPD	Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi/Komitesi
EC	Avrupa Komisyonu
ESC	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi
ECB	Avrupa Merkez Bankası
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ECSR	Avrupa Sosyal Haklar Komitesi
AB	Avrupa Birliği
FRA	Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı
ICCPR	Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi
ICERD	Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
ICESCR	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
NHRS	İnsan Hakları Ulusal Kurumu
OHCHR	BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
PACE	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

Özet

Avrupalılar, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en derin ekonomik durgunluğu yaşıyor. 2008'de küresel finans sisteminin çöküşüyle başlayan süreç, Avrupa Konseyi üye devletlerinde altmış yılı aşkın süredir devam eden sosyal dayanışmayı ve genişleyen insan hakları korumasını tehdit eden yeni bir kemer sıkma politikası gerçeğine dönüştü. Ekonomik krize karşı hükümetlerin ilk tepkileri, tam anlamıyla bir küresel bunalımın önlenmesi amacıyla ekonomik talebi canlandırırken sosyal korumayı güvence altına almayı amaçlayan, benzeri görülmemiş maliye ve para politikalarıyla karakterize edildi. Ancak 2010 yılından bu yana birçok hükümet, acil önlemler olarak kemer sıkma politikalarına odaklanmış ve çoğu zaman olağan katılım kanallarını ve kabul görmüş demokratik denetim ve dengeleme mekanizmalarını göz ardı etmiştir. Avrupa ve uluslararası ekonomik yönetim kurumları da kemer sıkma politikalarının uygulanmasında merkezi bir rol üstlenmiştir.

Kamu harcamalarında kesintiler, gerileyen vergi artışları, işçi haklarının kısıtlanması ve emeklilik reformlarıyla karakterize edilen bu kemer sıkma önlemlerinin çoğu, rekor düzeyde işsizlikle damgalanan ekonomik krizin halihazırda ağır olan insani sonuçlarını daha da şiddetlendirmiştir. İnsani hakların tüm yelpazesi etkilenmiştir – insana yakışır iş, yeterli yaşam standardı ve sosyal güvenlik haklarından adalete erişim, ifade özgürlüğü ile katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik haklarına kadar. Savunmasız ve marjinalleştirilmiş gruplar orantısız bir şekilde ağır darbe almış ve bu durum, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda önceden var olan ayrımcılık kalıplarını daha da pekiştirmiştir. Çocuk yoksulluğu da dahil olmak üzere yoksulluk derinleşmekte ve uzun vadeli etkileri olması muhtemeldir. Bazı durumlarda, ekonomik kriz, merkezi ve yerel yetkililerin bir sosyal refah devletinin temel vaatlerini yerine getirme ve herkes için insan haklarının korunmasını sağlama kapasitesini zayıflatmaktadır.

Ekonomi politikası, üye devletlerin insan hakları normlarını ve usul ilkelerini uygulama yükümlülüğünden muaf değildir. Uluslararası insan hakları hukukunda da belirtildiği üzere, medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, ekonomik zorlukların yaşandığı dönemlerde göz ardı edilemez; aksine, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir toparlanma için vazgeçilmezdir. Kriz bağlamında insan haklarının uygulanmasına ilişkin ulusal ve uluslararası içtihatlar giderek artmaktadır. Bu durum, özellikle devletlerin ekonomik ve sosyal hakları koruma, bu hakların daha fazla aşınmasını ve gerilemesini önleme ve kemer sıkma tedbirlerinin nüfusun belirli kesimleri üzerinde orantısız etkiler yaratmasını önleme yükümlülükleri için geçerlidir. Ayrımcılık yapmama, eşitlik, katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi geniş insan hakları ilkeleri, krize verilen yanıtlarda özel bir öneme sahiptir.

İnsan hakları standartları, kesin politika reçeteleri niteliğinde değildir. Kriz dönemlerinde ekonomi politikası, karmaşık bir karar alma sürecini gerektirir ve hükümetler, ekonomik kısıtlamaların yaşandığı dönemlerde hakları korumak için kendi koşullarına en uygun araçları seçme konusunda bir takdir yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, insan hakları ve eşitlik, hükümetlerin ekonomik ve sosyal politikalarının işleyişi için evrensel bir normatif çerçeve ve operasyonel sınırlar sağlar. Bu Konu Belgesi, Avrupa Konseyi üye devletlerine, ekonomik kısıtlamaların yaşandığı dönemlerde insan hakları yükümlülüklerini yerine getirirken karşılaştıkları tarihi fırsatları ve zorlu politika seçimlerini yönlendirmeleri için pratik rehberlik sunmaktadır. Komiser, hükümetlerin ekonomik toparlanma politikalarını insan hakları ve eşitlik taahhütleriyle uyumlu hale getirebilecekleri yeni bir yol çizmeye yardımcı olacak bir dizi uygulanabilir tavsiye ve önlem önermektedir. İnsan onuru, nesiller arası dayanışma ve herkes için adalete erişim temellerine dayanan Avrupa sosyal modelini yeniden canlandırmak gerekmektedir.

Ombudsmanlar, insan hakları komisyonları ve eşitlik kurumları gibi ulusal insan hakları yapıları (NHRS'ler), ekonomik kriz dönemlerinde hayati bir rol oynamaktadır. İnsan hakları ve eşitliğin yasal ve bağımsız savunucuları olarak NHRS'ler, krize insan haklarına uygun çözümler getirilmesini teşvik etme ve insanları eşitsizliklere yol açan ayrımcı önlemlerden koruma konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. NHRS'ler, politikaları ve bütçeleri insan hakları standartlarına göre değerlendirmede aktif bir rol üstlenebilir ve sivil toplum ile hükümetin kemer sıkma önlemlerini tartışabileceği platformlar oluşturabilir. Erişilebilir, düşük eşikli şikayet organları olarak NHRS'ler, insanları kemer sıkma önlemlerinden kaynaklanan hak ihlallerinden korur. Hükümetler, NHRS'lerin etkinliğini ve bağımsızlığını güçlendirmeli, böylece ekonomik kriz sırasında insan haklarını korumada kritik bir rol üstlenebilmelerini sağlamalıdır.

Komiserin “Kemer Sıkma Dönemlerinde İnsan Hakları”

Başlıklı Önerileri

Ekonomik kriz ve mali kemer sıkma dönemlerinde tüm insan haklarının – medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel – etkili ve eşit bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla, İnsan Hakları Komiseri Avrupa Konseyi üye devletlerine şu çağrıda bulunmaktadır:

- Ekonomik ve sosyal politika döngüsünün tamamında şeffaflığı, katılımı ve kamuya karşı hesap verebilirliği kurumsallaştırmak.** Hükümetler, sivil toplumun, parlamento komisyonlarının, ulusal insan hakları kurumlarının ve mahkemelerin krizle mücadele tedbirlerini izleyip denetleyebilmelerini sağlamak için bütçe, vergi ve maliye politikaları gibi temel bilgilere zamanında erişim imkânı sunmalıdır. Etkiyi ölçmek, orantısız etkileri belirlemek ve dezavantajlı grupları korumak için politikalar tasarlamak amacıyla, kemer sıkma önlemlerinin farklı nüfus grupları üzerindeki kümülatif etkilerine ilişkin verileri toplamak için ayrıştırılmış sosyal göstergeler uygulanmalıdır. Kemer sıkma önlemlerine ilişkin politika yapımında sivil toplumun görüşlerini dikkate almak için, periyodik seçimlerin yanı sıra sosyal diyalog ve vatandaş katılımı için kanallar oluşturulması gerekmektedir;
- sosyal ve ekonomik politikalar ile bütçelerin insan hakları ve eşitlik üzerindeki etkilerine ilişkin sistematik değerlendirmeler yapılmalıdır.** *Önceden ve sonradan yapılan* değerlendirmeler, kemer sıkma tedbirlerinin ve bütçelerin insan haklarının kullanılmasına yönelik mevcut ve gelecekteki etkilerini ölçmelidir. Maliye politikası denetimleri, tüm olası kaynak alternatiflerini belirleyerek mali daralmaların kesinlikle gerekli olup olmadığını değerlendirmelidir. Kemer sıkma tedbirleri ayrımcı olmamalı ve yalnızca kriz dönemini kapsayacak şekilde geçici nitelikte kalmalıdır. Daha fazla kaynak kullanılabilir hale geldiğinde finansman düzeyleri eski haline getirilmelidir;
- Eşitliği teşvik etmek ve ayrımcılıkla ve ırkçılıkla mücadele etmek.** Kapsamlı eşit muamele mevzuatı, kriz döneminde tam olarak uygulanmalıdır. Yoksulluğu önlemenin bir yolu olarak, ırkçılıkla ve sosyo-ekonomik duruma dayalı ayrımcılıkla mücadeleye özel önem verilmelidir. Krizin ve kemer sıkma önlemlerinin orantısız ve birikmiş etkilerini ele almak için, kadınlar da dahil olmak üzere dezavantajlı gruplar lehine olumlu önlemler alınması gerekmektedir. Marjinalleştirilmiş ve dezavantajlı bireylerin, ayrımcılığın mağdurları olarak hukuk yollarına başvurma ve yardım alma imkânları, bağımsız ve etkili ulusal eşitlik kurumları tarafından kolaylaştırılmalıdır;
- herkes için sosyal koruma tabanını sağlamak.** Hükümetler, temel gelir ve sağlık hizmetleri için sosyal güvenlik garantilerini sürdürmelidir

kriz süresince temel mal ve hizmetlere evrensel erişimi sağlamak. Hükümetler, her koşulda ekonomik ve sosyal hakların en azından temel düzeylerini korumak amacıyla kamu bütçelerini koruma altına alarak, bu tür temel güvenceleri zayıflatmaya yönelik her türlü baskıya direnmelidir. Nüfusun en dezavantajlı ve marjinalleşmiş grupları için kaliteli sosyal korumanın yasal güvencelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir;

5. **insana yakışır iş hakkını garanti altına almak.** Eşit iş için adil ve eşit ücret, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları, toplu pazarlık, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinden muafiyet, işyerinde ayrımcılığın ortadan kaldırılması, işsizlik yardımlarına erişim ve iş kazaları nedeniyle tazminat alma hakları kriz sırasında korunmalıdır. İstihdam ve eğitime ayrımcılık yapılmaksızın erişimin sağlanması esastır. Engelliler, Romanlar ve kadınların işgücüne katılımını kolaylaştırmak için bu gruplar lehine olumlu önlemler alınması gerekmektedir. Hükümetler, özellikle gençler ve uzun süreli işsizliğe odaklanarak, işsizliği mevcut seviyelerinden düşürecek stratejiler benimsemelidir;
6. **insan hakları lehine finans sektörünü düzenlemelidir.** Devletlerin, finans kurumları da dahil olmak üzere üçüncü taraflarca işlenen insan hakları ihlallerinden bireyleri koruma görevi vardır. Zararlı uygulamaları cezalandıran ve failleri yargılayan hesap verebilirlik mekanizmaları sağlamak için şeffaf finansal düzenlemeler benimsenmelidir. Finans sektöründeki usulsüzlüklerden olumsuz etkilenenler için yeterli telafi ve hukuk yolları mevcut olmalıdır. Hayati öneme sahip kamu fonları, kısa vadeli ve sorumsuz uygulamalarda bulunan finansal kurumları kurtarmak için kullanılmamalıdır;
7. **Ekonomik işbirliği ve yardım yoluyla insan haklarının hayata geçirilmesi için uyumlu bir şekilde çalışmalıdır.** Üye devletler, uluslararası ve Avrupa ekonomik yönetim kurumları kapsamında aldıkları kararların insan hakları üzerindeki etkilerini dikkate almalıdır. Hükümetlerin, kararlarında insan haklarının hayata geçirilmesine öncelik verdiklerini ve en azından bunu engellemediklerini gösterme sorumluluğu bulunmaktadır. Uluslararası mali yardım alan devletlere, uluslararası kredi sözleşmelerinde insan haklarının korunmasını garanti altına alma imkânı tanınmalıdır. Hükümetler, devletlerin insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli kaynakları seferber etmelerine yardımcı olmak amacıyla, vergi kaçakçılığıyla mücadele için vergi konularında işbirliğini güçlendirmelidir;
8. **aktif bir sivil toplumla ilişki kurmalı ve onu desteklemelidir.** Hükümetler, kemer sıkma politikaları ve ifade, toplanma ve dernek kurma özgürlükleri konusunda STK'ların kritik rolünü saygı göstermelidir. Bütçeleme ve kemer sıkma önlemlerini daha etkili hale getirmek ve bunları mevcut ihtiyaçlara uyarlamak için yetkililer ile sivil toplum arasında sistematik diyalog,

danışma ve işbirliği teşvik edilmelidir. Bütçeleme ve kemer sıkma tedbirlerinin daha etkili hale getirilmesi ve mevcut ihtiyaçlara göre uyarlanması için yetkililer ve sivil toplum arasında sistematik diyalog, danışma ve işbirliği teşvik edilmelidir. Sivil toplumun kemer sıkma tedbirlerinin sonuçlarını izleme ve etkilenen gruplara hizmet sunma yeteneğini tehlikeye atmamak için, bütçe kesintilerinin STK'ların finansmanı üzerindeki etkisi uygulanmadan önce değerlendirilmelidir;

9. **Herkes için adalete erişimi garanti altına almak.** Hükümetler, yargı sistemini, hukuki yardım sistemini ve ombudsmanlar ile eşitlik kurumları gibi erişimi kolay şikayet mekanizmalarını sürdürerek, ekonomik durgunluk dönemlerinde adalete etkin erişimi garanti altına almalıdır. Adalete erişim, kamu yararına açılan davalar ve basitleştirilmiş, daha az maliyetli prosedürler yoluyla da geliştirilebilir. Dezavantajlı ve marjinalleşmiş grupların şikayetlerini dile getirebilmelerini sağlamak için bu gruplara yardım ve hukuki destek sağlanmasına özel önem verilmelidir;
10. **Ekonomik ve sosyal haklar alanındaki Avrupa ve uluslararası insan hakları belgelerini onaylamak.** Henüz bunu yapmamış olan üye devletler, revize edilmiş Avrupa Sosyal Şartı ve onun toplu şikayet mekanizmasını, Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'ni ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne ilişkin İhtiyari Protokolü onaylamalıdır. Hükümetler, Avrupa Sosyal Haklar Komitesi ile BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin karar ve sonuçlarının ulusal düzeyde uygulanmasını güçlendirmelidir. Ekonomik ve sosyal haklar, ulusal mahkemeler nezdinde yargılanabilir hale getirilmelidir;
11. **insan hakları çalışmalarını sistematik hale getirmelidir.** Ekonomik krizle mücadele tedbirlerinde insan hakları ve eşitlik yükümlülüklerinin dikkate alınmasını sağlamak için, hak temelli bir yaklaşım, ekonomik politikaların ve bütçenin oluşturulması da dahil olmak üzere, her düzeydeki kamu idaresinin olağan çalışmalarına entegre edilmelidir. Üye devletler, insan hakları çalışmalarının etkinliğini ve bu çalışmalara katılımı artırmak amacıyla bir ulusal insan hakları eylem planı kabul etmeyi düşünmeli ve aynı zamanda krizin insan haklarının kullanılmasına olan etkilerini ele almak için öncelikleri belirlemelidir;
12. **Ekonomik krize yönelik müdahalelerde ulusal insan hakları yapılarını sürece dahil etmek ve güçlendirmek.** Üye devletler, kemer sıkma politikalarının yol açtığı insan hakları ihlallerine karşı halkı erişilebilir bir şekilde koruyabilecek ombudsmanlar, ulusal insan hakları komisyonları ve eşitlik kurumları gibi ulusal insan hakları yapılarının (NHRS) etkinliğini ve bağımsızlığını güçlendirmelidir. Hükümetler, kemer sıkma tedbirleri ve bütçelerle ilgili karar alma süreçlerinde ulusal insan hakları yapılarına danışarak

Üye devletler, ulusal insan hakları yapılarının ekonomik ve sosyal haklar alanında da yeterince geniş yetki alanlarına sahip olmasını ve bu alanları etkili bir şekilde kapsayabilmek için gerekli uzmanlık ve istikrarlı finansmana sahip olmasını sağlamalıdır.

Giriş

2012 yılında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, kemer sıkma tedbirleri konusunda endişelerini dile getirmiş ve “ağırlıklı olarak sosyal harcamalardaki bütçe kesintilerine dayanan mevcut kısıtlayıcı yaklaşımların, kamu bütçelerini sağlamlaştırma hedefine ulaşamayabileceği, ancak esas olarak düşük gelirli kesimleri ve nüfusun en savunmasız gruplarını etkilediği için krizi daha da derinleştirme ve sosyal hakları zedeleme riski taşıdığı”na dikkat çekmiştir.¹

Kriz dönemlerinde hükümetler, insan haklarını ekonomiyi çöküşün eşliğinden kurtarmak gibi acil bir görevle doğrudan bağlantılı olarak görmeyebilir. Ancak İnsan Hakları Komiseri'nin de belirttiği gibi, “mali sıkıntı dönemleri, sosyal ve ekonomik hakların otomatik olarak kısıtlanmasına ve savunmasız sosyal grupların durumunun kötüleşmesine yol açan olağanüstü durumlar olarak görülmemelidir. Aksine, bu tür dönemler devletler tarafından, ulusal insan hakları koruma sistemlerini elden geçirmek ve idarelerini yeniden düzenlemek için bir fırsat penceresi olarak görülmeli; böylece, gerektiğinde devreye girecek sosyal güvenlik ağları da dahil olmak üzere ulusal sosyal güvenlik sistemlerinin etkinliği oluşturulmalı veya güçlendirilmelidir”.²

Bu Konu Belgesi, küresel finansal ve ekonomik krizlerin ardından Avrupa genelinde uygulanan kemer sıkma önlemlerinin insan hakları üzerindeki sonuçlarını özetlemekte ve Avrupa Konseyi üye devletlerine, ekonomik kısıtlamaların yaşandığı dönemlerde insan hakları ve eşitlik yükümlülüklerini yerine getirmeleri için destekleyici rehberlik sunmaktadır. Konu Belgesi, krize insan haklarına uygun yanıtlar verilmesi için bir dizi somut öneri ortaya koymakta ve kriz bağlamında insan haklarının korunmasını sağlamada ulusal insan hakları yapılarının önemli ve benzersiz rolünü ele almaktadır.

Bu Raporun **1. Bölümü**, ekonomik krizin ve kemer sıkma önlemlerinin Avrupa'da insan haklarının kullanılmasına yönelik bazı etkilerini kısaca ele almaktadır.

2. Bölüm, ekonomik durgunluk ve toparlanma dönemlerinde en çok önem kazanan insan hakları norm ve standartlarını sunmaktadır.

3. Bölüm, bu normların pratikte nasıl etkili bir şekilde uygulanacağına dair somut rehberlik sunarak, insan hakları hukukunun üye devletlerin karşı karşıya oldukları karmaşık ve acil ekonomik ikilemlere verdikleri yanıtları nasıl çerçevelendirebileceğini ve şekillendirebileceğini göstermektedir.

1. PACE, Karar 1884, “Kemer sıkma önlemleri – demokrasi ve sosyal haklar için bir tehlike”, 26 Haziran 2012.

2. Komiserin Portekiz Raporu, CommDH(2012)22, s. 15.

4. Bölüm, ulusal insan hakları yapılarının kemer sıkma politikalarının tasarlanması ve uygulanmasının izlenmesi ve gözden geçirilmesinde ve kemer sıkma politikalarının yol açtığı insan hakları ihlallerine ilişkin hesap verebilirliğin sağlanmasında oynayabileceği önemli rolü özetleyerek sona ermektedir.

Komiserin önerileri belgenin başında yer almaktadır.

1. Kemer sıkma önlemlerinin ve ekonomik krizin insan haklarının kullanılmasına etkileri

1.1. Avrupa'daki kemer sıkma politikalarının tipolojisi

Avrupalılar, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en derin ekonomik durgunluğu yaşıyor. 2007 ve 2008 yıllarında küresel finans sisteminin çöküşüyle başlayan süreç, Avrupa Konseyi üye devletlerinde altmış yılı aşkın süredir artan sosyal dayanışma, ekonomik entegrasyon ve insan haklarının korunmasını tehdit eden yeni bir kemer sıkma politikası gerçekliğine dönüştü.

Ekonomik krizin ilk dalgasına (yaklaşık 2007-2009) yönelik hükümetlerin politika tepkileri, tam anlamıyla küresel bir bunalımın önlenmesi amacıyla sosyal korumayı güvence altına almayı, finansal istikrarı yeniden tesis etmeyi ve ekonomik talebi canlandırmayı hedefleyen, eşi benzeri görülmemiş bir şekilde döngü karşıtı mali ve para politikalarıyla şekillendi.³ Ancak 2010 yılına gelindiğinde, birçok Avrupa hükümeti bütçe açığı seviyelerinin azaltılmasını en önemli politika önceliği haline getirmişti. Çoğu ulusal bütçe açığı, kriz döneminden önce sürdürülemez kamu harcamalarından değil, finansal piyasaların kamu tarafından kurtarılmasından (2008 ile 2011 yılları arasında AB'de 4,5 trilyon avro olarak tahmin ediliyor; bu, bölgenin GSYİH'sinin %37'sine denk geliyor)⁴ ve ekonomik durgunluk ile rekor düzeydeki işsizlikten kaynaklanan vergi gelirlerindeki düşüşlerden kaynaklanıyordu.⁵ Bununla birlikte, krizin ikinci dalgasına (2010-2013) verilen politika tepkisi, kamu açıklarını azaltmak, ekonomiyi canlandırmak ve finansal piyasaların güvenini kazanmak amacıyla sıkı maliye politikaları, kamu harcamalarında kesintiler, seçici vergi artışları, emeklilik reformları ve işgücü korumasının azaltılmasıyla karakterize edildi. Üç yıllık kemer sıkma politikasının ardından, seçilen bu önlemler henüz belirtilen hedeflerine ulaşamamıştır.⁶

Kemer sıkma politikaları dünya çapında yaygın bir olgudur. Tahminlere göre, küresel ekonomik durgunluğun devam eden bir sonucu olarak kamu harcamalarındaki daralma, 2013 yılında 5,8 milyar kişiyi, yani dünya nüfusunun %80'ini etkilemekte olup, bu rakam 2015 yılına kadar 6,3 milyara, yani dünya nüfusunun %90'ına ulaşacaktır.

3. , "Avrupa Ekonomik Kurtarma Planı", 26 Kasım 2008; Dünya Bankası, *İş Krizi – Doğu Avrupa ve Orta Asya'daki Büyük Durgunluğa Hanehalkı ve Hükümetlerin Tepkileri*, 2011.

4. AB, "Banka kurtarma ve tasfiye önerisi: Sıkça Sorulan Sorular", 6 Haziran 2012.

5. IMF, "Yeni Bir Dünya İçin Yeni Bir Küreselleşme", Genel Müdür'ün Dünya Bankası Grubu ve IMF Yönetim Kurulları 2010 Yıllık Toplantıları'nda yaptığı açılış konuşması, 8 Ekim 2010.

6. IMF, "Mali İzleme Raporu: Belirsiz Bir Dünyada Mali Uyum", Nisan 2013.

Avrupa Konseyi üye ülkelerinde, mali uyum stratejileri ve bunun bölge genelinde yarattığı etkiler oldukça çeşitlilik göstermiştir. Uluslararası yardım alan ülkelerin politika tepkileri, krizden daha dolaylı olarak etkilenen ülkelerin tepkilerinden farklılık göstermiştir. Aynı zamanda AB üyesi olan Avrupa Konseyi üye devletleri, AB düzeyinde kararlaştırılan ekonomik yönetimle ilgili özel düzenlemelere tabidir. Ayrıca, birçok Avrupa ülkesinin geçmişte mevcut kemer sıkma politikalarına benzeyen yapısal reformlar geçirdiği de belirtilmelidir. Önemli farklılıklara rağmen, hem daha önceki yapısal reform politikalarından hem de bugün Avrupa genelinde yürütülenlerden kemer sıkma önlemlerinin genel bir tipolojisi çıkarılabilir. Genel olarak, kemer sıkma önlemleri dört türe ayrılır ve her birinin insan haklarının kullanılması üzerinde kendine özgü sonuçları vardır: a) sosyal harcamaları etkileyen kamu bütçesi daraltmaları, b) regresif vergilendirme önlemleri, c) işgücü piyasası reformları ve d) emeklilik planlarına yönelik yapısal reformlar.⁷

Kamu sosyal harcamaları, birçok üye ülkede kemer sıkma önlemlerinin başlıca hedefi olmuştur. Bu durum, özellikle eğitim, sağlık ve diğer kamu sektörü çalışanlarına yönelik maaş giderlerinde kesintiler veya tavanlamalar, sosyal koruma programlarının rasyonalizasyonu, yakıt, tarım ve gıda ürünlerine yönelik sübvansiyonların kaldırılması veya azaltılması, bir dizi sosyal yardımdan yararlanma koşullarının sıkılaştırılması ve eğitim ile sağlık sistemlerinde yapılan diğer kesintiler yoluyla gerçekleşmiştir.

Hükümetler, ekonomik durgunluk nedeniyle kaybedilen gelirleri telafi ederek bütçe açıklarını gidermeye çalıştıklarından, vergi sistemindeki reformlar da kemer sıkma tedbirlerinin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Bu vergi reformlarının birçoğu önemli miktarda gelir sağlamış ve daha fazla bütçe kesintisi yapılmasına gerek kalmamasını sağlamıştır. Bununla birlikte, vergi artışlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi nadiren tarafsızdır ve bazıları, kamu hizmetlerindeki kesintilerden zaten orantısız bir şekilde zarar gören düşük gelirli ailelere ek yükler getirmiştir. Katma değer vergileri ve diğer tüketim vergileri, birçok hükümetin tercih ettiği bir strateji olmuştur. Temel ihtiyaç maddelerine ilişkin net muafiyetler içeren uygun bir şekilde tasarlanmadıkları takdirde, tüketim vergileri genellikle düşük gelirli kişileri, gelirlerinin daha büyük bir kısmını gıda ve temel hizmetlere harcadıkları için ekonomik toparlanmanın yükünü omuzlamaya zorlamaktadır. Buna karşılık, gelir, emlak ve finansal işlem vergileri genellikle daha eşit bir dağılım etkisine sahiptir.

Birçok hükümet, rekabet gücünü artırmak ve iş dünyasının gelişimini desteklemek amacıyla işgücü reformları yapmıştır. Bu reformlar arasında toplu pazarlık haklarının kısıtlanması, işten çıkarmaların kolaylaştırılması, enflasyona bağlı maaş ayarlamalarının yavaşlatılması veya tersine çevrilmesi (yani reel ücretlerdeki düşüş) ve diğer iş güvencesi düzenlemelerinde değişiklik yapılması yer almaktadır.

7. I. Ortiz ve M. Cummins, "Kemer Sıkma Çağı: 181 Ülkedeki Kamu Harcamaları ve Uyum Önlemlerinin İncelenmesi", Politika Diyaloğu Girişimi ve Güney Merkezi Çalışma Raporu, Mayıs 2013; Aşırı yoksulluk ve insan hakları konusunda BM Bağımsız Uzmanı Magdalena Sepúlveda Carmona'nın raporu, 17 Mart 2011, A/HRC/17/34.

Ancak, işgücü korumasının zayıflatılmasının iş dünyasının gelişmesini ve büyüme teşvik ettiği yönündeki ampirik argüman tartışmalıdır.⁸

Mali kriz, emeklilik sistemlerinde uzun süredir tartışılan yapısal reformlar için de bir zemin oluşturmuştur. Avrupa Konseyi üye devletlerinin çoğu, örneğin emeklilik yaşını yükseltmek, emeklilik yardımlarını azaltmak ve emeklilik sistemine erişimi kısıtlamak gibi, geçici harcama kesintilerinin ötesine geçmeyi açıkça amaçlayan bu tür reformları değerlendirmekte veya uygulamaya başlamıştır. OECD'ye göre, bu önlemlerin sosyal harcamalarda hemen bir azalmaya yol açması olası değildir.⁹

1.2. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar

Kemer sıkma politikalarının insan hakları üzerindeki en şiddetli ve kalıcı etkileri, ekonomik ve sosyal haklar alanında görülmüştür.¹⁰

Ekonomik krizin ve ardından gelen kemer sıkma önlemlerinin ilk büyük kurbanı, çalışma hakkının kullanılması olmuştur. 2008'den bu yana Avrupa'da mevsimsellikten arındırılmış işsizlikteki dramatik artış, Haziran 2013'te euro bölgesinde %12,1 ve AB-27'de %10,9 gibi tarihi seviyelere ulaşmış, İspanya, Yunanistan ve Portekiz'i ise büyük buhran dönemindeki işsizlik oranları sarmıştır.¹¹ Daraltıcı maliye politikaları büyüme beklentilerini zayıflattırken, uzun süreli işsizlik daha da yerleşik hale gelmekte¹² ve uzun vadeli yapısal sonuçlar doğurmaktadır. Yalnızca 2012 yılında, Avrupa Sosyal Haklar Komitesi (ECSR), revize edilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın 1(1) maddesi uyarınca tam istihdam politikaları izleme yükümlülüğünü ihlal eden 13 ülke tespit etmiştir.¹³

Düzensiz bir ekonomik toparlanma, işçi korumasının zayıflamasıyla birleştiğinde, adil ücret, toplu pazarlık ve güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları hakları da dahil olmak üzere işyerindeki hakları tehdit etme olasılığı yüksektir. Örneğin İspanya'da asgari

8. ILO, 2012 İş Dünyası Raporu: *Daha İyi Bir Ekonomi için Daha İyi İşler*.

9. OECD, Kasım 2012, Kriz Döneminde Sosyal Harcamalar: Sosyal Harcama (SOCX) Verileri Güncellemesi 2012.

10. PACE, Karar 1884 (2012); Aşırı yoksulluk ve insan hakları konusunda BM Bağımsız Uzmanı Magdalena Sepúlveda Carmona'nın raporu, 17 Mart 2011, A/HRC/17/34.

11. Eurostat Basın Bülteni 118/2013, 31 Temmuz 2013, "Euro Bölgesi işsizlik oranı %12,1".

12. ILO, "2013 Dünya Çalışma Raporu: Ekonomik ve sosyal dokuyu onarmak: Avrupa Birliği'ne Genel Bakış".

13. Arnavutluk, Ermenistan, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Gürcistan, Yunanistan, İtalya, Letonya, Moldova Cumhuriyeti, Slovakya, "Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti" ve Türkiye.

ücret, insana yakışır bir yaşam standardını güvence altına almak üzere belirlenen Avrupa Sosyal Şartı standartlarının oldukça altında kalmaya devam ediyor.¹⁴ Yunanistan’da, ILO Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi, özgür ve gönüllü toplu pazarlık sürecine yönelik tekrarlanan ve kapsamlı müdahaleler ile “sosyal diyalogda önemli bir eksiklik” tespit etmiştir.¹⁵ Yüksek işsizlik, işçilerin pazarlık gücünü zayıflatma eğilimindedir; bu da işçilerin savunmasızlığını artırmakta ve ekonomik büyüme oranlarının düşmesine yol açmaktadır.¹⁶ Ucuz işgücü talebinin artması, ekonomik koşulların kötüleşmesi ve iş teftişleri yapmak veya çocuk koruma hizmetleri sunmak için yeterli kamu otoritesinin bulunmaması nedeniyle, çocuk işçiliği, insan ticareti ve göçmen işçilere kötü muamele dahil olmak üzere işgücü sömürsü, uzmanların sürekli endişe kaynağı olmuştur.¹⁷

İnsana yakışır iş hakkındaki gerilemelerle eşzamanlı olarak, kemer sıkma önlemlerinin bir sonucu olarak yeterli yaşam standardı hakkı da tehdit altına girmiştir. İnsana yakışır iş imkânlarındaki gerilemeler, sosyal hizmetlerdeki kesintiler ve gerileyen vergi reformlarının birleşik etkileri, Avrupa’da yoksulluğun derinleşmesine katkıda bulunmuştur.¹⁸ 2011 yılında, AB-27’de yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında olanların oranı %24,2’ye ulaşmıştır.¹⁹ Örneğin Estonya’da, mutlak yoksulluk sınırının altında (yani geçim asgari seviyesinin altında) yaşayan nüfusun oranı 2007’deki %8,2’den 2010’da %11,7’ye yükselmiştir.²⁰

Sosyal güvenlik ve sosyal koruma hakkı da kemer sıkma tedbirleri nedeniyle gerilemeler yaşamıştır. Sosyal sigorta ve yardım programları, sosyal ve finansal risklere karşı dayanıklılık oluşturur ve temel mal ve hizmetlere erişim sağlayarak, ekonomik durgunluk dönemlerinde normalde karşılanamayacak ihtiyaçları karşılar. Krizin derinleşmesiyle birlikte, birçok üye ülke sosyal koruma talebinde katlanarak artışla karşı karşıya kalmıştır. Aynı zamanda, sosyal güvenlik gelirlerindeki kısıtlamalar, kemer sıkma önlemleri ve mali konsolidasyonla birleşince, birçok sosyal koruma

14. Eurostat İşgücü Anketi 2012 ve CESR, “Hakları Görselleştirmek – İspanya: Bilgi Notu No. 12”, Mayıs 2012.

15. ILO Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi, Dava No. 2820 “Komite Raporunda Yunanistan’a İlişkin Bulgular ve Öneriler”, 2012.

16. ILO, “Toplam talep ücret odaklı mı, kâr odaklı mı? Ulusal ve küresel etkiler, Çalışma ve İstihdam Koşulları Serisi No. 40”, Çalışma Raporu, 30 Ekim 2012.

17. BM İnsan Ticareti, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticareti Özel Raportörünün Raporu, 12 Ağustos 2009, A/64/290; Nedenleri ve sonuçları da dahil olmak üzere çağdaş kölelik biçimleri konusunda BM Özel Raportörü, Romanya Ziyareti, 30 Haziran 2011, A/HRC/18/30/Add.1; Dış borç ve insan hakları konusunda BM Bağımsız Uzmanının Raporu, 13 Ağustos 2012, A/67/304.

18. AB, “Kriz döneminde AB’deki işgücü piyasası gelişmelerinin sosyal etkileri”, Araştırma notu 7/2012; AB istihdam ve sosyal durumu, üç aylık inceleme, Aralık 2012.

19. Eurostat, Haber Bülteni, 171/2012, 3 Aralık 2012.

20. Komiserin Estonya Raporu, CommDH(2013)12, s. 5.

kurumunun mali ve idari kapasitelerini sınırlarının ötesine zorlamıştır.²¹ Birçok hükümet, emeklilik sistemlerinde reform yapmayı tercih etmiş olup, bu durum yaşlılar arasında giderek artan savunmasızlık ve yoksulluk riskini daha da derinleştirebilir. Örneğin Yunanistan’da, ECSR bir toplu şikâyetle ilgili kararında, emeklilik reformu tedbirlerinin “nüfusun önemli bir kesiminde büyük çaplı bir yoksullaşma riskini beraberinde getirebileceğini” belirtmiştir.²²

Ekonomik krizin bir sonucu olarak barınma hakkı tehlikeye girmiştir. Finansal ve ekonomik krizlerin temelinde yatan konut piyasası krizi, artan işsizlikle birleşerek birçok ülkede ipotek ödemelerinin yapılamaması, ipotek haklarının kullanılması ve konutların geri alınması nedeniyle tahliyelerde keskin bir artışa yol açmıştır.²³ 2007 yılından bu yana, ulusal uzmanlar tarafından izlenen 21 ülkeden 15’inde evsizlik artmıştır. Kriz, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya ve Birleşik Krallık’ta evsizliğin artmasının temel nedeni olarak belirlenmiştir. Yeni evsiz gruplar ortaya çıkmış, evsizlik göçmenler, gençler, kadınlar ve aileler arasında yayılmıştır.²⁴

Hükümetlerin asgari temel ihtiyaç düzeyine erişimi garanti altına alacak yeterli önlemler almadan gıda sübvansiyonlarını kısıtlaması sonucunda, gıda hakkı kemer sıkma tedbirlerinden olumsuz etkilenmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde en sık başvurulan başa çıkma mekanizmasının temel gıda tüketiminde azalma olduğu bildirilmiştir.²⁵ Örneğin Birleşik Krallık’ta gıda bankaları rekor düzeyde kuyruklarla karşı karşıyadır ve bunun en yaygın nedeni olarak sosyal yardım sistemindeki kesintiler gösterilmektedir.²⁶

Birçok insan, kemer sıkma politikalarının bir sonucu olarak su hakkı konusunda aksiliklerle karşılaşmıştır. Örneğin İrlanda’da, AB Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF’den uluslararası yardım almanın bir koşulu olarak, evsel su kullanımını için yeni ücretler getirilmiştir.²⁷

21.Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği, “Krizle başa çıkmak: Belirsiz dönemlerde sosyal güvenliğin yönetimi, ISSA Kriz İzleme Projesi”, 2012; PACE Sosyal İşler, Sağlık ve Sürdürülebilir Kalkınma Komitesi (Raportör: Denis Jacquat), “Herkes için insana yakışır emekli maaşları”, 9 Nisan 2012, Belge No. 12896.

22.ECSR, *Yunanistan Çalışan Emekliler Federasyonu (IKA-ETAM) v. Yunanistan*, şikâyet no. 76/2012, 7 Aralık 2012 tarihli esasa ilişkin karar, § 81.

23.Barınma hakkının uygulanmasına ilişkin Komiserin Tavsiye Kararı, CommDH(2009)5 ve İspanya Raporu, CommDH(2013)18, s. 8-9; Yeterli barınma hakkı üzerine BM Özel Raportörünün Raporu: finansal kriz ve nedenleri, 4 Şubat 2009, A/HRC/10/7.

24.FEANTSA, “On the Way Home?”, FEANTSA Avrupa’da Evsizlik ve Evsizlik Politikaları İzleme Raporu, 2012.

25.Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, “İkinci Geçiş Dönemi Yaşam Anketi (LiTS II)”, 2011.

26.Oxfam ve Child Action on Poverty, “Yoksulluk Sınırında Yaşamak: 21. Yüzyıl Britanya’sında Gıda Yoksulluğunun Skandalı”, Mayıs 2013.

27.IMF, “İrlanda: Niyet Mektubu, Ekonomik ve Mali Politikalar Mutabakatı ve Teknik Mutabakat Anlaşması; Belirli Ekonomik Politika Koşullarına İlişkin Niyet Mektubu ve Mutabakat Anlaşması”, 28 Kasım 2011.

Su altyapısının bakımına gösterilen ilginin azalmasına ilişkin uzun süredir devam eden endişeler, kemer sıkma önlemlerinin bir sonucu olarak daha da belirgin hale gelmiş ve suyun kalitesi ve erişilebilirliği ile ilgili ciddi riskler ortaya çıkmıştır. Kamu su hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik planlar, suyun satın alınabilirliğini ve su tedarikçilerinin etkin hesap verebilirliğini tehdit edebilecek çeşitli kemer sıkma paketlerinin ayrılmaz bir parçası olmuştur.²⁸

Eğitim hakkı, öncelikle eğitim bütçelerindeki kesintiler nedeniyle gerilemeler yaşamıştır. Ekonomik krizin bir sonucu olarak, 2009 ile 2010 yılları arasında OECD ülkelerinin üçte birinde eğitime yapılan yatırımlar azalmıştır.²⁹ Örneğin İspanya, 2011 ile 2012 yılları arasında eğitim bütçesini %21,4 oranında, Estonya ise 2008 ile 2009 yılları arasında %10 oranında kesmiştir. Eğitim sübvansiyonları ve burslarındaki, okul öğretmenlerinin maaşlarındaki ve okul bütçelerindeki kesintiler, eğitimin kalitesini, erişilebilirliğini ve karşılanabilirliğini etkilemekte ve ayrıca ilgili çocuklar üzerinde uzun vadeli etkileri olan erken okul terklerine yol açabilmektedir.³⁰

Sağlıkla ilgili harcamalardaki kesintiler, ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkını etkilemiştir. Yunanistan'da AB Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF, sağlık alanındaki kamu harcamalarının GSYİH'nin %6'sını aşmamasını talep etmiş olup, bu durum halk sağlığı üzerinde potansiyel olarak uzun vadeli bir etkiye yol açabilir. Letonya'da sağlık sektöründe yapılan bütçe kesintileri, sağlık hizmetlerinin mevcudiyetini ve bu hizmetlere erişimi zayıflatmıştır.³¹ Sağlık hizmetleri için ek ödeme sistemlerinin getirilmesinin, hem yüksek riskli hem de düşük gelirli hastalar için sağlık hizmetlerinin kullanımında azalmaya ve sağlık sonuçlarının kötüleşmesine yol açtığına dair kanıtlara rağmen, birçok ülkede hastaların cepten yaptığı ödemeler artmıştır.³² Ruh sağlığının bozulması, madde bağımlılığı ve intihar, kemer sıkma önlemleriyle ilişkilendirilmiştir.³³ Bölge genelinde yaşam beklentilerinde son dönemde kaydedilen iyileşmeler, kriz nedeniyle tehlikeye girmiştir.³⁴

1.3. Sivil ve siyasi haklar

Kriz, kamu işlerine katılım hakkı ile zamanında, erişilebilir ve ilgili bilgilerin sağlanması yoluyla şeffaflık hakkı üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Birçok

28. BM Güvenli İçme Suyu ve Sanitasyon İnsan Hakkı Özel Raportörü Catarina de Albuquerque'nin raporu, 11 Temmuz 2013, A/HRC/24/44; Stockholm Uluslararası Su Enstitüsü (SIWI), "Küresel Finansal ve Ekonomik Kriz ve Su Sektörü", 2009.

29. OECD, *Eğitim Bir Bakışta 2013: OECD Göstergeleri*, s. 186.

30. Komiserin İspanya Raporu, CommDH(2013)18, s. 9-10; Estonya Raporu, CommDH(2013)12, s. 4; Portekiz Raporu, CommDH(2012)22, s. 6-7.

31. M. Karanikolos ve diğerleri, "Avrupa'da mali kriz, kemer sıkma ve sağlık", *The Lancet*, 13 Nisan 2013; BM Dış Borç Bağımsız Uzmanı Cephas Lumina'nın Raporu, Ek – Letonya Ziyareti, 27 Mayıs 2013, A/HRC.23/37Add.1.

32. N. Mas ve diğerleri, "Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'daki katkı payı sistemleri: İspanya örneği için çıkarımlar", IESE İşletme Okulu, Navarra Üniversitesi, Kasım 2011.

33. DSÖ, "Ekonomik krizlerin ruh sağlığı üzerindeki etkisi", 2011.

34. DSÖ, "2012 Avrupa Sağlık Raporu", s. 8-10.

hükümet, ulusal mali acil durum bahanesiyle, katılımın olağan kanallarını ve sosyal diyalogu göz ardı ederek, hızla kemer sıkma politikaları hazırlamıştır. Yürütme organına, yasama organıyla istişareye gerek kalmaksızın kemer sıkma önlemlerini kabul etme konusunda genellikle daha geniş yetki sınırları tanınmış ve bu da kabul görmüş demokratik denge ve denetim mekanizmalarını zorlamıştır. Ulusal düzeydeki demokratik karar alma süreci, Avrupa hükümetlerarası düzeyde belirlenen bütçe açığı sınırları ve diğer temel mali kuralların birçok ulusal hükümetin harcama düzeylerini belirlemesi ve kesintilerin sonuçlarından muzdarip olanların bu sürece neredeyse hiç katılmaması nedeniyle daha da engellenmektedir.³⁵

Kemer sıkma önlemlerinin şiddeti ve etkilenen halkla sık sık istişare yapılmaması, özellikle İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da büyük çaplı gösterilere yol açmıştır. Göstericilere karşı aşırı güç kullanımı ve ifade özgürlüğü ile barışçıl toplanma özgürlüğünün ihlali konusunda endişeler dile getirilmiştir. Toplumsal kargaşaya karşı sert tepkiler, demokratik sisteme karşı güvensizliğe yol açabilir.³⁶

Kemer sıkma tedbirleri, yargı sisteminin erişilebilirliğini ve kapasitesini zayıflatarak adalete erişimi de tehdit etmiştir.³⁷ 2008 ile 2010 yılları arasında Hırvatistan, Bosna Hersek, Macaristan, Sırbistan, Estonya, Litvanya ve Letonya'da kamu harcamalarındaki genel kesintilerle birlikte yargı sistemlerinin bütçeleri de azaltılmıştır.³⁸ Bazı ülkelerde krize yanıt olarak mahkeme harçları da artırılmıştır. Örneğin Estonya'da, 2009 yılında medeni hukuk ve belirli idari hukuk davaları için devlet harçları iki ila beş kat artırılmıştır.³⁹ 2011 ve 2012 yıllarında Almanya, İrlanda ve Birleşik Krallık'ta adli yardımda önemli kesintiler yapılmış ve bu hizmetin sunulabileceği dava sayısı daha sınırlı hale getirilmiştir.⁴⁰

Mali kemer sıkma tedbirleri kapsamında, mali daralmanın en şiddetli olduğu ülkeler de dahil olmak üzere, basın özgürlüğü gerilemeler yaşamıştır.⁴¹ Kamu ve özel medya kuruluşları, personel ve maaş kesintileriyle ve yayın organlarının kapatılmasıyla karşı karşıya kalmış; buna Yunanistan'daki kamu yayıncısının geçici olarak kapatılması da dahildir.

35. PACE, Karar 1888, "Demokrasi krizi ve günümüz Avrupa'sında devletin rolü", 27 Haziran 2012.

36. Komiserin İspanya Raporu, CommDH(2013)18, s. 22-26; Uluslararası Af Örgütü, "Yunanistan'da polis şiddeti: Sadece 'münferit olaylar' değil", 2012.

37. BM Aşırı Yoksulluk ve İnsan Hakları Özel Raportörünün Raporu, 9 Ağustos 2012, A/67/278.

38. CEPEJ, "2012 Avrupa Yargı Sistemleri Değerlendirmesi", s. 60; "2010 Baskısı", s. 46-47.

39. Komiserin Estonya Raporu, CommDH(2013)12, s. 10.

40. FRA, 2012 Yıllık Raporu, s. 243.

41. Freedom House, "Basın Özgürlüğü 2013: Medya Bağımsızlığına İlişkin Küresel Bir Araştırma".

Bu kesintiler, medyadaki çeşitliliğin azalması gibi mevcut sorunların daha da kötüleşmesine yol açmakla kalmıyor, aynı zamanda demokrasinin temel direklerinden birinin etkin işleyişini de tehlikeye atıyor.

Gazetecilerin temel eğitim ve denetim rollerini yerine getirme yeteneği zayıflatılmış, bu da ifade özgürlüğünü ve bilgilendirilme hakkını kısıtlamıştır.

1.4. Dezavantajlı ve marjinalleştirilmiş gruplar üzerinde orantısız etkiler

Avrupa Konseyi üye devletlerinde yasalarca giderek daha fazla korunan herkes için tam ve gerçek eşitlik, pratikte hâlâ büyük bir zorluktur; eşitliğin önündeki sistemik engeller, ekonomik krizle daha da ağırlaşmaktadır. Krize yönelik kemer sıkma odaklı politika tepkileri, zaten genişleyen eşitsizlikleri ve kökleşmiş ayrımcı uygulamaları daha da şiddetlendiriyor.⁴² Ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamda ayrımcılığa maruz kalanlar, genellikle siyasi karar alma süreçlerinden de uzak kalıyor ve kemer sıkma önlemlerinin hayatları üzerindeki etkilerine karşı seslerini duyuramayabiliyor. Çoklu ve birleşik ayrımcılığın mağdurları özellikle risk altındadır.

İşsizlik, ayrımcı ve güvencesiz çalışma koşulları ile artan yabancı düşmanlığı, göçmenlerin ve sığınmacıların günlük yaşamlarını etkiliyor. Bütçe kesintileri nedeniyle, sığınmacıların kabulü, göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonunu kolaylaştırmaya yönelik programlar, hukuki yardım ve sosyal hizmetlere ve sağlık hizmetlerine erişim için ayrılan kaynaklar azalmıştır.⁴³ Göçmen işçiler vergi gelirlerine katkıda bulunmalarına rağmen, temel sosyal hizmetlere erişimde artan engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Örneğin İspanya’da, kemer sıkma tedbirlerinin yol açtığı reformlar, daha önce belgeleri olmayan göçmenlere garanti edilen kamu sağlık hizmetlerinin reddedilmesine yol açmıştır,⁴⁴ bu da onları resesyona ilişkin artan sağlık risklerine maruz bırakmaktadır.

Ekonomik kriz, Romanlar da dahil olmak üzere birçok etnik azınlığın zaten zor olan ekonomik durumunun daha da kötüleşmesine yol açmıştır. Romanlar özellikle uzun süreli işsizliğe maruz kalmaktadır ve son veriler, araştırmaya dahil edilen ülkelerdeki Romanların %70 ila %90’unun ciddi maddi yoksulluk koşullarında yaşadığını göstermektedir.⁴⁵ Ekonomik durgunluk, Romanlara karşı önyargıları körükliyor ve bu da Romanların korunmasına yönelik olumlu önlemlerin halk arasında destek

42. OECD, *Bölünmüş durumdayız: eşitsizlik neden artmaya devam ediyor*, 2011.

43. OECD, *Yerleşmek: Göçmen entegrasyonuna ilişkin OECD göstergeleri 2012*; AB Komisyonu, “Genç göçmenlerin dahil edilmesi”, Araştırma notu 6/2012; CESR, “Kelt Kapları’nın pençesinde: İrlanda’nın ekonomik çöküşünde insan hakları”, Şubat 2012; Yunanistan’a ilişkin Komiser Raporu, CommDH(2013)6.

44. “Ulusal Sağlık Sisteminin Sürdürülebilirliğini Garanti Altına Almak ve Kredilerin Kalitesini ve Güvenliğini Artırmak için Acil Önlemler”, İspanya Kraliyet Kararnamesi 16/2012.

45. Avrupa İstihdam Gözlemevi, “İnceleme: 2012 Yılı Uzun Süreli İşsizlik”; FRA, *11 AB Üye Devletinde Romanların Durumu: Anket sonuçlarına genel bakış*, 2012.

görmemesine neden oluyor.⁴⁶ Avrupa genelindeki demokrasiler, kötü ekonomik durumun da etkisiyle daha da şiddetlenen hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın artışı ile endişe verici aşırılık eğilimleri nedeniyle ciddi bir tehdit altındadır.⁴⁷ Pek çok siyasetçi, etnik veya dini azınlıklar, göçmenler veya sığınmacılar, Romanlar ya da düşük gelirli kişiler gibi güçsüz kesimleri günah keçisi ilan ederek ve kurbanları suçlayarak, kendi davranışlarına yönelik kamuoyunun eleştirisini başka yöne çekmeyi tercih etmiştir. İrkçı eylemlere devletin tepkisi çoğu zaman yetersiz kalmıştır.⁴⁸

Kadınların insan haklarından yararlanmasını etkileyen yapısal eşitsizlikler ve farklılıklar, özellikle insana yakışır iş ve yeterli yaşam standardı hakları açısından, çeşitli kemer sıkma önlemlerinin birikmiş etkileriyle daha da kötüleşmiştir.⁴⁹ 2011 yılında, AB’de kadınlar erkeklere kıyasla daha yüksek yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalmış olup, yoksulluk oranları sırasıyla %25,2 ve %23 olarak gerçekleşmiştir.⁵⁰ Kamu sektöründeki iş, emeklilik ve hizmetlerdeki kesintiler; çocuk bakımı, ebeveyn ve çocuk yardımları, sağlık hizmetleri, şiddet mağdurlarına yönelik hizmetler ve hukuki yardım da dahil olmak üzere, özellikle kadınları etkilemektedir. Cinsiyet eşitliği programlarında da kesintiler yapılmıştır.⁵¹ Ailede bakımın başlıca sorumlusu olan kadınlar, engelli kişiler veya çocuklar gibi büyük ölçüde tanınmayan bakım yükünü üstlenmiştir; devletlerin personel ve mali desteği azaltması ve yardımlardan yararlanmak için daha katı koşullar getirmesi nedeniyle bu yük daha da ağırlaşmıştır. Hükümetler sosyal korumadan geri çekilirken ve karşılıksız bakım ekonomisi büyürken, kadınların kamusal ve ekonomik hayata eşit şartlarda katılma imkânları azalmaktadır.⁵²

Çocuk yoksulluğu ve genç işsizliği, uzun vadeli etkileri olabilecek önemli sorunlardır. Birçok ülkede çocuk yoksulluğu, genel nüfustaki yoksulluk oranlarından daha keskin bir artış göstermiştir. Çocuk ve aile yardımlarıyla ilgili kemer sıkma önlemleri, yaygın

46. Komiserin Portekiz Raporu, CommDH(2012)22.

47. BM İrkçılık Özel Raportörü Mutuma Ruteere’nin Raporu, 29 Mayıs 2012, A/HRC/20/38; FRA, “EU-MIDIS Verileri Odak Raporu 6: Suç Mağduru Azınlıklar”, 2012.

48. Komiserin İnsan Hakları Yorumları, “Avrupa ırkçı aşırılıkla mücadele etmeli ve insan haklarını savunmalıdır”, 13 Mayıs 2013; Komiserin Yunanistan Raporu, CommDH(2013)6.

49. Kemer sıkma tedbirlerinin ekonomik, sosyal ve kültürel haklar üzerindeki etkisine ilişkin BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu, 7 Mayıs 2013, E/2013/82.

50. Eurostat, “2005–2012 Başlıca Göstergeler”.

51. AB Komisyonu, “Krizde Kadınlar ve Erkekler”, Araştırma Notu 4/2012; Avrupa Kadın Lobisi, “Kemer Sıkma Politikasının Bedeli”, 2012; J. Butterworth ve J. Burton, “Eşitlik, İnsan Hakları ve Kamu Hizmeti Harcamalarında Kesintiler: Birleşik Krallık’taki Sosyal Yardım Kesintileri Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit Hakları İhlal Ediyor mu?”, *The Equal Rights Review*, Cilt 11, 2013.

52. Oxfam International ve Avrupa Kadın Lobisi, *Görünmez Bir Kriz mi? Durgunluk Döneminde Avrupa Birliği’nde Kadın Yoksulluğu ve Sosyal Dışlanma*, Mart 2010; J. Lethbridge, “Küresel Ekonomik Krizin ve Kemer Sıkma Önlemlerinin Kadınlar Üzerindeki Etkisi”, Public Services International, 2012.

işsizlik ve gıda fiyatlarındaki artış, çocukların refahını etkileyen temel sorunlardır. Okulu bırakma, çocuk işçiliği ve aile içi şiddet de diğer endişe verici konulardır.⁵³ 25 yaş altı gençler arasında hızla artan işsizlik ile kriz yıllarının arasındaki bağlantı tartışmasızdır. İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da gençlerin yarısından fazlası resmi olarak işsizdir ve 2016 yılına kadar bu durumun pek iyileşmesi beklenmemektedir. Bölge genelinde 2008'den bu yana istihdam, eğitim veya mesleki eğitim almayan gençlerin (NEET) oranı yaklaşık %1 artmış, İspanya ve Yunanistan'da ise sırasıyla %4 ve %6 artmıştır; bu durum, söz konusu gençler için ciddi ve uzun süreli “yara izi” niteliğinde sonuçlar doğurmaktadır.⁵⁴

Avrupa genelinde yaşlanma süreci ilerledikçe ve gençler işgücü piyasasında kendilerine yer bulmakta giderek daha fazla zorluk çekerken, nesiller arası dayanışma her zamankinden daha önemli hale gelmiştir. Bununla birlikte, kemer sıkma politikaları yaşlıları da etkilemektedir. İşgücü piyasasında yaşa dayalı ayrımcılık ve damgalama, emekli maaşlarında orantısız kesintiler, uzun süreli bakım hizmetlerinin erişilebilirliği ve yeterliliği ile yaşlılara yönelik istismar başlıca endişe kaynaklarıdır. Yaşlı kadınlar, birikmiş ayrımcılığın bir sonucu olarak gelirleri/emeklilik maaşları genellikle erkeklerden önemli ölçüde daha düşük olduğu için krizin etkilerine karşı özellikle savunmasızdır.⁵⁵

Engelli kişiler, kişisel yardım ve makul düzenlemelere erişimlerini kısıtlayan işsizlik ve kemer sıkma önlemlerinden ciddi şekilde etkilenmiştir. Ekonomik krizin başlangıcından bu yana, Avrupa'da engelli kişilerin işgücü piyasasına katılımı azalmıştır. Ayrıca, kemer sıkma bütçelerinin engelli kişilerin toplum içinde yaşama, eğitime, birinci basamak sağlık hizmetlerine ve yardıma erişimini kısıtladığı ve bu durumun kurumlardan ayrılmanın önündeki engeller oluşturduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır.⁵⁶

53. UNICEF, *Herkes için bir toparlanma: Çocuklar ve yoksul aileler için sosyo-ekonomik politikaların yeniden düşünülmesi*, 2012; Eurochild, “Ekonomik ve mali krizin çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerine ilişkin anket”, 9 Ekim 2009 ve Raporlar, Ocak 2011 ve Aralık 2012; AB Komisyonu, “Çocuklar arasında maddi yoksunluk”, Araştırma notu 7/2011; Komiserin Portekiz Raporu, CommDH(2012)22; Estonya Raporu, CommDH(2013)12; İspanya Raporu, CommDH(2013)18.

54. ILO, *2013 Gençlik İstihdam Eğilimleri – Risk Altındaki Bir Nesil*; ve *2013 Küresel İstihdam Eğilimleri – İkinci İşsizlik Dalgasından Kurtulma*; PACE, 1885 Sayılı Karar, “Feda Edilen Genç Nesil: Finansal Krizin Sosyal, Ekonomik ve Siyasi Etkileri”, 26 Haziran 2012.

55. PACE Sosyal İşler, Sağlık ve Sürdürülebilir Kalkınma Komitesi (Raportör: Denis Jacquat), “Herkes için insana yakışır emekli maaşları” çalışma belgesi, 9 Nisan 2012, Belge 12896; Komiserin Portekiz Raporu, CommDH(2012)22; Estonya Raporu CommDH(2013)12; BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri'nin yaşlıların insan haklarına ilişkin raporu, 20 Nisan 2012, E/2012/51.

56. Avrupa Vakıflar Merkezi, Avrupa İnsan Hakları ve Engelliler Vakıfları Konsorsiyumu, “Avrupa hükümetlerinin kemer sıkma planlarının engelli kişilerin hakları üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi, temel bulgular”, Ekim 2012; Komiserin Estonya Raporu, CommDH(2013)12; İspanya Raporu, CommDH(2013)18.

Kriz, diğer dezavantajlı grupların durumuna da zararlı bir etki yapmıştır, ancak bölge genelinde bu konuyla ilgili belgeler daha sınırlıdır. Örneğin, bazı sivil toplum grupları, lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel kişilerin insan haklarının, özellikle sağlık hizmetlerine erişim açısından, kemer sıkma önlemlerinden olumsuz etkilendiğini bildirmiştir.⁵⁷

1.5. İnsan haklarının ve kemer sıkma politikalarının nesiller arası etkileri

İnsan hakları bölünmez, birbirine bağlı ve birbiriyle ilişkilidir. Ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklarla ilgili gerilemeler birbiriyle yakından bağlantılıdır ve bireyler üzerinde birikimli etkiler yaratır. Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlali, medeni ve siyasi hakların kullanılmasını da etkiler. Örneğin, evsizlik ve kurumlarda yaşamak, özel ve aile hayatı hakkının ihlaline kolayca yol açabilir. Yoksulluk, çok çeşitli insan haklarının kullanılmasının önünde ciddi bir engel haline gelebilir.

Kemer sıkma politikalarıyla bağlantılı insan hakları ihlalleri, uzun vadeli ve nesiller arası etkilere de yol açabilir. Etkili bir sosyal koruma programının bulunmadığı bir ortamda insana yakışır bir işin kaybedilmesi, hızla evden tahliye edilmeye ve evsiz kalmaya yol açabilir; bu durum ise nihayetinde sağlık sorunlarına ve hatta ölüme neden olabilir.⁵⁸ Ailelerinde yoksulluk ve yetersiz beslenmeye maruz kalan çocuklar, fiziksel gelişim geriliği yaşayabilir ve yetişkinlik dönemine kadar süren kalıcı sosyal ve sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalabilir. Buna ek olarak, eğitim başarıları da engellenebilir ve toplumdaki insan olarak potansiyellerini kısıtlayabilir. Giderek artan sayıda çocuk, iş bulmak ve ailelerine destek olmak için okulu bırakmakta ve eğitim başarısında ömür boyu sürecek gerilemeler riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, iş güvencesizliğinin yanı sıra çocuk işçiliğinin ve sömürsünün yeniden ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.⁵⁹ Sonuç olarak, Avrupa, nesiller arası dayanışma, sosyal uyum ve uzun vadeli siyasi istikrar açısından potansiyel olarak ciddi sonuçlar doğurabilecek, hayal kırıklığına uğramış gençlerden oluşan bir “kayıp nesil” yaratma riskiyle karşı karşıyadır.⁶⁰

57. Örneğin bkz. İspanya hakkında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne (CESCR) sunulan ortak sivil toplum bildirisini, Mayıs 2012, s. 14.

58. George Kaplan, “Ekonomik krizler: Sağlık açısından neden, ne zaman ve nerede önemli (olabilecekleri) üzerine bazı düşünceler — Üç ülkenin öyküsü”, *Social Science and Medicines*, 74, (2012) s. 643-646.

59. Save the Children, “Düşünce Yemi: Potansiyeli ortaya çıkarmak ve refahı artırmak için çocuk yetersiz beslenmesiyle mücadele”, 2013; Portekiz hakkında Komiser Raporu, CommDH(2012)22; İspanya Raporu, CommDH(2013)18.

60. PACE, Karar 1885 (2012).

1.6. Devlet kapasitesi ve insan hakları koruma sistemi üzerindeki etkiler

Kemer sıkma ve mali konsolidasyon politikaları, devletin kapasitesi ve insan hakları koruma sistemi üzerinde sistemik sonuçlar doğurmuştur. Hükümetler, insan hakları konusunda birincil yükümlülük sahipleridir; bu nedenle, herkesin insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak için hükümetlerin etkinliği ve yetkinliği son derece önemlidir. Ancak, kriz dönemlerinde devletin insan haklarını koruma ve yerine getirme ve diğer devlet işlevlerini yürütme kapasitesinin, art arda gelen mali konsolidasyon planları nedeniyle zayıfladığına dair giderek endişe verici işaretler bulunmaktadır.⁶¹

Birçok ülkede bütçe kesintileri, merkezi ve belediye düzeyindeki kamu kurumlarını ve kamu çalışanlarını hedef almıştır; bu durum, bazı vakalarda devletin işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirme kapasitesini ciddi şekilde zayıflatabilir. Kemer sıkma önlemleri, topluluklarına refah ve sosyal güvenlik programları sunma konusunda kilit sorumluluklara sahip olan yerel ve bölgesel yönetimler üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Bazı ülkeler yerel yönetimlere yönelik fon kesintilerine direnirken, Sırbistan, Bulgaristan ve Birleşik Krallık gibi ülkeler yerel hibe miktarlarını azaltmıştır. Daha önce halkı krizin ilk dalgasının en kötü etkilerinden koruyabilen yerel yönetimler, merkezi hükümetten gelen fonların azalması, istikrarsız vergi tabanlarına bağımlılık ve artık kendi başlarına başa çıkamayan halkın kamu hizmetlerine olan talebinin artması nedeniyle yerel kaynaklar konusunda ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya kalmıştır.⁶²

Kemer sıkma politikalarının bir sonucu olarak, birçok ülkede insan hakları koruma sistemi ve ulusal hesap verebilirlik altyapısı gerilemeler yaşamıştır. Yargı ve hukuki yardıma yönelik fon kesintileri nedeniyle adalete erişim zayıflamıştır. Birçok ulusal insan hakları yapısı (4. Bölümde ele alınmıştır) orantısız kesintilerle veya birleşmelerle karşı karşıya kalmıştır. Bazıları ise tamamen ortadan kalkmıştır. Devlet kapasitesinin çöktüğü durumlarda genellikle temel bir sosyal hizmet sağlayıcısı olarak hareket eden sivil toplum sektörü de azalan kamu fonlarından etkilenmiştir.

61. PACE, Karar 1888 (2012).

62. PACE, Karar 1886, “Ekonomik krizin Avrupa’daki yerel ve bölgesel yönetimler üzerindeki etkisi”, 26 Haziran 2012; Avrupa Konseyi, “Kritik Dönemlerde Yerel Yönetim: Kriz, İyileşme ve Sürdürülebilir Bir Gelecek için Politikalar”, 2011.

2. Kemer sıkma politikalarına ilişkin insan hakları standartları ve içtihatlar

Ekonomi politikası, devlet iktidarının bir uygulamasıdır ve bu bakımdan insan hakları normlarına, standartlarına ve usul ilkelerine tabidir. Uluslararası insan hakları hukukunda da belirtildiği üzere, medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, ekonomik zorluk dönemlerinde göz ardı edilemez; aksine, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik toparlanma için vazgeçilmezdir. Bu bölüm, ilgili uluslararası içtihat ve ulusal yargı kararlarına dayalı olarak, ekonomik durgunluk dönemlerinde en önemli uluslararası ve bölgesel insan hakları standartlarını ele almaktadır. Uluslararası ve Avrupa insan hakları izleme organları ile ulusal mahkemeler krizin etkilerine daha fazla dikkat etmeye başladıkça, bu ilgili standartlar ve ilgili kriterler günümüzün ekonomik koşullarına uyum sağlamak üzere daha da geliştirilmiştir. Bu durum, özellikle devletlerin ekonomik ve sosyal hakları koruma, bu hakların daha fazla aşınmasını ve gerilemesini önleme ve kemer sıkma tedbirlerinin nüfusun belirli kesimleri üzerinde orantısız etkiler yaratmasını önleme yükümlülükleri için geçerlidir.

2.1. Yasal zorunluluklar ve üst düzey politika hedefleri olarak insan hakları

BM İnsan Hakları Konseyi, 2009 yılındaki Özel Oturumunda, “küresel ekonomik ve mali krizlerin, insan haklarının hayata geçirilmesinde ulusal makamların ve uluslararası toplumun sorumluluğunu azaltmadığını” teyit etmiştir.⁶³ Benzer şekilde, 2009 yılında Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, “ekonomik krizin, [Avrupa Sosyal] Şartı’nda tanınan hakların korunmasının azaltılmasına yol açmaması gerektiğini” belirtmiştir. Dolayısıyla, hükümetler, hak sahiplerinin korumaya en çok ihtiyaç duydukları bir dönemde Şart’taki hakların etkin bir şekilde güvence altına alınmasını sağlamak için gerekli tüm adımları atmakla yükümlüdürler”.⁶⁴ 2012 yılında İnsan Hakları Konseyi, hükümetlerin kredi verme ve borçlanma kararları alırken insan haklarının önceliğini sağlama yükümlülüğü olduğunu belirten yeni bir Dış Borç ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri setini memnuniyetle karşıladı.⁶⁵ Yunanistan, Üçlü Komisyona, “taraf devletlerin... hem söz konusu metni hazırlarken hem de bunu ulusal hukuka aktarırken, Avrupa Sosyal Şartı’nı onaylarken üstlendikleri taahhütleri

63. İnsan Hakları Konseyi Kararı S-10/1, “Küresel ekonomik ve finansal krizlerin insan haklarının evrensel olarak hayata geçirilmesi ve etkin bir şekilde kullanılması üzerindeki etkisi”, 5. paragraf.

64. ECSR, 2009 Yılı Sonuçları, Cilt I, 17. paragraf.

65. BM Dış Borç Bağımsız Uzmanı Cephas Lumina’nın Raporu, 10 Nisan 2011, A/HRC/20/23.

tam olarak dikkate almaları gerektiğini” açıkça belirtti.⁶⁶ Bundan, önerilen herhangi bir kemer sıkma tedbirinin mevcut insan hakları yükümlülükleriyle uyumlu olduğunu ispatlama yükümlülüğünün öncelikle devletlere ait olduğu sonucu çıkar.

Letonya, Portekiz ve Litvanya’daki son dönem iç hukuk içtihatları, anayasal olarak korunan insan hakları ilkelerinin, gerekçesiz bütçe tedbirlerine karşı normatif üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Letonya’da Anayasa Mahkemesi, IMF/AB/ABMK anlaşmalarında öngörülen uluslararası kredi hükümlerinin, yeterli sosyal güvenliği sağlama konusunda anayasal olarak güvence altına alınmış insan hakları yükümlülüklerini kısıtlamak için bir gerekçe olarak kullanılamayacağına hükmetmiştir. Bu tür anlaşmaların imzalanmasında, hem emekli maaşlarındaki kesintilerin sosyal sonuçları hem de daha az kısıtlayıcı alternatifler dikkate alınmalıdır.⁶⁷ Portekiz’de Anayasa Mahkemesi, sosyal haklara ayrılan bütçe paylarının azaltılmasını anayasaya aykırı bulmuş ve geri ödenmesini emretmiştir.⁶⁸ Litvanya Anayasa Mahkemesi, ekonomik kriz sırasında sosyal hakların ne zaman sınırlandırılabileceğini değerlendirmek için belirli ve katı kriterler ortaya koymuştur.⁶⁹

2.2. Kemer sıkma dönemlerinde ekonomik, sosyal ve kültürel hak normları

Uluslararası ve Avrupa insan hakları hukuku kapsamında, Avrupa Konseyi üye devletleri, hem ekonomik büyüme hem de durgunluk dönemlerinde ekonomik, sosyal ve kültürel haklara saygı gösterme, bunları koruma ve yerine getirme yükümlülüğüne sahiptir.⁷⁰ Başlıca araçlar arasında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, revize edilmiş Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Sosyal Güvenlik Kodeksi ve çeşitli ILO sözleşmeleri yer almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) esasen bir medeni ve siyasi haklar sözleşmesi olmakla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, örneğin sosyal refah, sağlık hizmetleri ve barınma ile ilgili haklara ilişkin Sözleşme ihlalleri de tespit etmiştir.

Ekonomik, sosyal ve kültürel (ESC) hakların tam olarak hayata geçirilmesi ancak zaman içinde aşamalı olarak sağlanabilse de, ilgili standartlar; ayrımcılık yasağı (2.5. bölümünde ele alınmıştır) ve asgari temel yükümlülükler *başta olmak üzere*, derhal yürürlüğe giren yükümlülükler getirmektedir. Yani, devletlerin, ekonomik gelişmişlik düzeyleri veya kaynakları ne olursa olsun, “en azından ekonomik ve sosyal hakların

66. ECSR, *Kamu Elektrik Kurumu (POS-DEI) Emeklileri Panhellenic Federasyonu v. Yunanistan*, şikayet no. 79/2012, 7 Aralık 2012 tarihli esasa ilişkin karar, para. 47.

67. Letonya Anayasa Mahkemesi, Dava No. 2009-43-01, 21 Aralık 2009 tarihli karar.

68. Portekiz Anayasa Mahkemesi, 187/13 sayılı Karar, 5 Nisan 2013.

69. Litvanya Anayasa Mahkemesi, 20 Nisan 2010 tarihli Karar ve 6 Şubat 2012 tarihli Hüküm.

70. “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların İhlali Konusunda Maastricht Yönergeleri”.

‘asgari temel düzeylerinin’ evrensel olarak karşılanmasını sağlamak” konusunda doğrudan ve acil bir yükümlülüğü vardır.⁷¹ Kaynak kıtlığı dönemlerinde, hükümetler gelir elde etme ve kamu kaynaklarını tahsis etme konusunda, insan onurunu güvence altına almak için gerekli olan hakların asgari temel içeriğinin gerçekleştirilmesine bilinçli olarak öncelik vermelidir.⁷²

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (CESCR), Avrupa Sosyal Haklar Komitesi ve birçok ülkedeki iç hukuk içtihadı, ESC haklarıyla ilgili bu asgari temel gerekliliğin içeriğini ayrıntılı olarak ele almıştır. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi (ECSR), ulusal sosyal güvenlik sistemine ayrılan fonlarda gerilemenin, *tek başına* Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Sosyal Güvenlik Kodeksi veya Sosyal Güvenliğin Asgari Standartlarına İlişkin 102 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi’nin ihlali anlamına gelmediğini, ancak tüm insanların sosyal güvenlik hakkından etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için her zaman asgari ve tatmin edici bir seviyenin sağlanması gerektiğini açıkça belirtmiştir.⁷³ Örneğin, yaşlıların emeklilik gelirleri, herhangi bir ülkedeki medyan gelirin %50’si olarak tanımlanan yoksulluk eşiğinin altında olmamalıdır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ayrıca, sosyal güvenlik yardımlarının fiilen yoksulluk sınırının altında olması durumunda, ülkelerin Avrupa Sosyal Güvenlik Kodeksi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getiremeyeceklerini açıklamıştır.⁷⁴

Çalışma hakkı ve işyerindeki hakların asgari temel düzeyleri, ECSR içtihadı ve ILO çalışma standartları aracılığıyla tanımlanmaktadır. Örneğin, adil ücret hakkının asgari standardı, ECSR tarafından ulusal ortalama ücretin %60’ı düzeyinde veya toplu pazarlık yoluyla kararlaştırılan bir eşik olarak belirlenmiştir.⁷⁵ Ulusal düzeyde, 2013 Devlet Bütçe Yasası’nın anayasaya uygunluğunu incelerken, Portekiz Anayasa Mahkemesi “asgari geçim düzeyine ilişkin hak” garantisinin varlığını tespit etmiş ve devletin hastalık ve işsizlik yardımlarındaki bütçe kesintilerini kabul ederken bu garantiyi uygulamadığını saptamıştır.⁷⁶

Asgari temel yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, devlet “öncelikli olarak bu asgari yükümlülükleri yerine getirmek amacıyla elindeki tüm kaynakları kullanmak için her türlü çabanın gösterildiğini” kanıtlayamadığı sürece, ilk bakışta bir ihlal olarak kabul

71. CESCR, Genel Yorum No. 3, paragraf 5 ve 10.

72. CESCR, Genel Yorum No. 3, para. 12, No. 12, para. 28 ve No. 14, para. 18; Kaynak tahsisi hakkında açıklama, E/C.12/2007/1, par. 4 ve 6.

73. ECSR, *Atina-Pire Elektrikli Demiryolları Emekliler Birliği (I.S.A.P.) v. Yunanistan*, şikayet No. 78/2012, 7 Aralık 2012 tarihli esasa ilişkin karar, para. 65.

74. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, “Yunanistan’ın Avrupa Sosyal Güvenlik Kodeksi ve Protokolünü Uygulaması Hakkında 12 Eylül 2012 tarihli CM/ResCSS(2012)8 sayılı Karar”.

75. ECSR, Sonuçlar XIV-2, 4.1. Maddeye İlişkin Yorum Beyanı, s. 50-52.

76. Portekiz Anayasa Mahkemesi, 187/13 sayılı Karar, 5 Nisan 2013.

edilir.⁷⁷ Temel düzeyde sosyal hizmetler, gelir, sağlık hizmetleri, gıda ve barınmanın evrensel erişilebilirliğini koruyan, insan haklarına dayalı bir sosyal koruma tabanı, ILO ve insan hakları kuruluşları tarafından, ESC haklarının asgari temel düzeyinin yerine getirilmesini sağlayan politikanın somutlaşmış hali olarak giderek daha fazla kabul görmektedir.⁷⁸

Hükümetlerin ayrıca, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların (ESC hakları) hayata geçirilmesi için gerekli olan mevcut kaynakları azami ölçüde seferber etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Kaynakların mevcudiyeti, sadece devletin şu anda elinde bulunan kaynakları değil, aynı zamanda makul ve adil bir şekilde seferber edilebilecek kaynakları da ifade eder. Ülkenin koşullarına bağlı olarak, bu kaynakları ESC haklarına yatırım yapmak üzere seferber etmek, genellikle mevcut kaynakların yeniden tahsisini, maliye ve vergi politikası reformları yoluyla kaynak yaratılmasını, para politikası ve finansal düzenlemeleri, açık finansmanını, borç yeniden yapılandırmasını ve kalkınma yardımını içerir.⁷⁹ Ekonomik ve sosyal haklardaki bozulmayı önlemek için tüm finansman alternatiflerinin değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayan CDESCR, önerilen herhangi bir kemer sıkma tedbirinin ancak vergi politikasındaki düzenlemeler de dahil olmak üzere tüm olası alternatifler tükenmişse uygulanabileceğini belirtmiştir.⁸⁰ ICESCR'nin 2(1) ve 11(1) maddelerinde belirtilen uluslararası işbirliği ve yardım yükümlülüğü, devletlerin, örneğin vergi kaçakçılığını önlemek için işbirliğini artırmak suretiyle, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yerine getirilmesi için mevcut kaynakları azami düzeyde seferber etmeye yönelik diğer ülkelerin çabalarıyla işbirliği yapmaları ve bu çabaları baltalamamaları gerektiği anlamına gelir.

Kemer sıkma politikaları üzerine yürütülen tartışmada, gerileme yasağı özellikle önem arz etmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, devletlerin tüm ekonomik ve sosyal hakları bir gecede yerine getirmeleri gerekmemektedir; bunun yerine, zaman içinde ölçülebilir ilerlemeler kaydederek bu hedefe mümkün olduğunca hızlı bir şekilde ilerlemeleri gerekmektedir. Bu aşamalı gerçekleştirme yükümlülüğünün mantıksal sonucu, hükümetlerin ekonomik durgunluk gibi ciddi kaynak kısıtlamalarının yaşandığı dönemlerde bile, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların gerçekleştirilmesinde gerilemeyi önlemeleri gerektiğidir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nde öngörülen hakların kullanımında bir bozulmaya yol açan eylemler veya ihmaller – ister

77.CDESCR, Genel Yorum No. 3, para. 10.

78.ILO, Ulusal sosyal koruma tabanları hakkındaki Tavsiye Kararı, No. 202, 2012; “Küresel ekonomik ve finansal krizlerin tüm insan haklarının gerçekleştirilmesi üzerindeki etkisi ve bunu hafifletmek için alınabilecek olası önlemler hakkında BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi Raporu”, 18 Şubat 2010, A/HRC/13/38, paragraf 21 ve 25.

79.R. Balakrishnan, D. Elson, J. Heintz, N. Lusiani, *Mevcut Maksimum Kaynaklar ve İnsan Hakları: Analitik Rapor*, Kadınların Küresel Liderlik Merkezi, Rutgers Üniversitesi, 2011.

80.CDESCR, “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi adına, ekonomik ve mali kriz bağlamında hakların korunmasına ilişkin ICESCR'ye Taraf olan tüm Devletlere yönelik mektup”, 16 Mayıs 2012; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin kemer sıkma önlemlerinin ekonomik, sosyal ve kültürel haklar üzerindeki etkisine ilişkin raporu, 2013, E/2013/82.

*hukuki korumanın yasal olarak zayıflatılması, ister sosyal hizmetlerdeki fiili ve somut kesintiler yoluyla olsun – ancak tüm alternatiflerin “en titiz bir şekilde değerlendirilmesinden” sonra uygulanabilir ve “Sözleşme’de öngörülen hakların bütünlüğüne atıfta bulunularak ve mevcut kaynakların azami düzeyde kullanılması bağlamında tam olarak gerekçelendirilmesi gerekir.”*⁸¹

Yasama ve yürütme organlarına önemli ölçüde hareket özgürlüğü tanınmakla birlikte, finansman kısıtlılığına ilişkin varsayımlar, basitçe bir gerçek olarak kabul edilmek yerine, makul olup olmadıkları açısından kapsamlı bir şekilde analiz edilmeli, izlenmeli ve gözden geçirilmelidir. Giderek artan ulusal içtihatlar ve uluslararası kuruluşların yetkili yorumları, devletlerin davranışlarının ESC haklarında makul olmayan bir gerilemeye yol açıp açmadığını değerlendirmek için daha gelişmiş bir dizi operasyonel ön koşul ve normatif kriter geliştirmeye başlamıştır.⁸² Gerileme yasağının belki de en açık ifadesi, Mayıs 2012’de CDESCR tarafından sunulmuştur. CDESCR, kemer sıkma veya mali uyum tedbirlerinin makul ve haklı, dolayısıyla ICESCR ile uyumlu olup olmadığının değerlendirilmesi için aşağıdaki kriterleri belirlemiştir:

- a. politika, yalnızca kriz dönemini kapsayan geçici bir önlemdir;
- b. politika, başka herhangi bir politikanın benimsenmesinin veya harekete geçmemenin ekonomik, sosyal ve kültürel haklara daha fazla zarar vereceği anlamında gerekli ve orantılıdır;
- c. Söz konusu politika ayrımcı nitelikte olmamalı ve kriz dönemlerinde artabilecek eşitsizlikleri azaltmak, sosyal transferleri desteklemek ve dezavantajlı ve marjinalleşmiş bireylerin ve grupların haklarının orantısız bir şekilde etkilenmemesini sağlamak amacıyla vergi tedbirleri de dahil olmak üzere tüm olası önlemleri içermelidir; ve
- d. politika, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından tanımlanan hakların asgari temel içeriğini veya bir sosyal koruma tabanını belirlemekte ve bu temel içeriğin her zaman korunmasını sağlamaktadır.⁸³

Devletlerin birincil yükümlülükleri, kendi yetki alanları içindeki hak sahiplerine karşıdır. Bununla birlikte, hükümetlerin, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR), Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme (CRPD) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC) kapsamında öngörüldüğü ve çeşitli sözleşme organları tarafından açıkça vurgulandığı üzere, ekonomik ve sosyal hakların

81. CDESCR, Genel Yorum No. 3, paragraf 9-12.

82. Uluslararası Hukukçular Komisyonu, *Mahkemeler ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Yasal Uygulanması: Yargılanabilirlik Konusundaki Karşılaştırmalı Deneyimler*, 2008; C. Courtis, *Ni un paso atrás: la prohibición de regresividad en materia de derechos sociales*, Editores de Puerto s.r.l., 2006; CDESCR, Genel Yorum No. 19, para. 42.

83. CDESCR, “Ekonomik kriz bağlamında hakların korunmasına ilişkin Taraf Devletlere Açık Mektup”, 16 Mayıs 2012.

hayata geçirilmesi konusunda birbirleriyle işbirliği yapma ve birbirlerine yardım etme yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu uluslararası işbirliği ve yardım yükümlülüğü, Avrupa Konseyi üye devletlerinin – ister bireysel olarak, ister kredi politikaları yoluyla, ister AB İstikrar, Koordinasyon ve Yönetişim Antlaşması gibi mali yönetim anlaşmaları yoluyla, ister Avrupa Birliği gibi bölgesel kurumlar yoluyla, ister IMF gibi uluslararası finans kurumları yoluyla olsun – davranışlarının, diğer hükümetlerin herkes için ekonomik ve sosyal hakları koruma ve yerine getirme yeteneğini öngörülebilir bir şekilde zedelemesi durumunda, ilgili insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulabilecekleri anlamına gelir.⁸⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, devletlerin “Sözleşme haklarının ‘güvence altına alınmaya’ devam etmesi koşuluyla” yetki alanlarını uluslararası kuruluşlara devredebileceklerini açıkça belirtmiştir. Dolayısıyla, üye devletlerin sorumluluğu, böyle bir devrin ardından da devam eder.⁸⁵

Avrupa Birliği, “insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı” gibi kurucu değerlere bağlılığını taahhüt etmiştir.⁸⁶ Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar alanında AB hukukunun ve politikalarının uygulanması için yasal olarak bağlayıcı kurallar da sunmaktadır. Avrupa Birliği’nin gelecekte AİHS’ye katılması, bir bölgesel kuruluşun insan hakları yükümlülüklerini kabul etmesinin ve davranışlarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin yargı yetkisine tabi kılmayı seçmesinin olumlu bir örneğidir.

2.3. Medeni ve siyasi haklar

Sivil ve siyasi haklara ilişkin uluslararası ve Avrupa hukuki belgeler, kemer sıkma önlemlerinin etkilerinin izlenmesi açısından da önemlidir. ICCPR ve AİHS tarafından güvence altına alınan, ayrımcılığa maruz kalmaksızın adalete ve hukuk yollarına erişim, savunmasız gruplar için hayati önem taşımaktadır. Devletin, AİHS’nin 6. ve 13. maddeleri uyarınca, işleyen bir yargı sistemini sürdürme, bağımsız yargıya etkin erişimi sağlama ve belirli koşullarda ücretsiz hukuki yardım sağlama konusunda pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır.⁸⁷ Özel ve aile hayatına saygı hakkı (AİHS’nin 8. maddesi), medeni ve siyasi haklarla ekonomik, sosyal ve kültürel haklar arasındaki karşılıklı bağımlılığı ortaya koymaktadır. Kemer sıkma politikalarının en önemli

84. Belirli haklarla ilgili uluslararası işbirliği ve yardım yükümlülüğünün içeriği, özellikle Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin (CESCR) 11, 12, 14, 15, 18 ve 19 sayılı Genel Yorumlarında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bkz. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Alanında Devletlerin Sınır Ötesi Yükümlülüklerine İlişkin Maastricht İlkeleri, Madde 31.

85. *Matthews v. Birleşik Krallık*, başvuru No. 24833/94, 18 Şubat 1999 tarihli karar, para 32; *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. İrlanda*, başvuru No. 45036/98, 30 Haziran 2005 tarihli karar.

86. Avrupa Birliği Antlaşması, Madde 2.

87. *Airey v. İrlanda*, başvuru No. 6289/73, 9 Ekim 1979 tarihli karar; *Laskowska v. Polonya*, başvuru No. 77765/01, 13 Mart 2007 tarihli karar.

sorunlarından biri olan barınma hakkının ihlali, özel ve aile hayatına saygı hakkını da ihlal edebilir.⁸⁸

Örgütlenme, ifade ve barışçıl toplanma özgürlükleri, uluslararası ve Avrupa insan hakları hukuku kapsamında açıkça korunmaktadır⁸⁹ ve kemer sıkma politikalarına karşı eleştirel duruşları da dahil olmak üzere, aktif bir sivil toplum ve medyayı desteklemektedir. Bu haklara getirilecek her türlü kısıtlama, kanunla belirlenmeli, demokratik bir toplumda gerekli olmalı ve meşru amaca ulaşmak için gerekli olan en az kısıtlayıcı önlemler alınarak orantılı olmalıdır. Kemer sıkma önlemlerine karşı yapılan gösterilerde kolluk görevlileri tarafından orantısız güç kullanımı, ifade ve toplanma özgürlüklerinin ihlaline yol açabilir⁹⁰. Bu haklar, bilgi edinme ve kamu işlerine katılma haklarıyla da kesişmektedir.

İnsanlık dışı ve aşağılayıcı muamelenin mutlak yasağı (AİHS'nin 3. maddesi), insan onuruyla bağdaşmayan aşırı zorluk durumlarında da uygulanabilir. Mahkeme, yetersiz emekli maaşı ve diğer sosyal yardımların AİHS'nin 3. maddesi kapsamında bir sorun teşkil edebileceğine işaret etmiştir.⁹¹ Ancak Mahkeme, sosyal korumanın eksikliği bağlamında bu hüküm kapsamında henüz doğrudan bir ihlal tespit etmemiştir. Ayrıca, cezaevi koşullarını ve gözaltı koşullarını etkileyen herhangi bir kemer sıkma tedbirinin, AİHS veya İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi kapsamında insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele düzeyine ulaşmadığının kontrol edilmesi gerekmektedir.

2.4. Şeffaflık, katılım ve hesap verebilirlik hakları

İnsan haklarının usul ilkeleri, özellikle şeffaflık, katılım, hesap verebilirlik ve etkili hukuk yolu, yetkililerin ekonomik politika oluşturma sürecini tasarlamadan uygulamaya ve izlemeye kadar nasıl yürütmeleri gerektiği konusunda yol gösterir.⁹² Özellikle ICCPR'nin (25. madde) ve CRPD'nin (29. madde) koruduğu halkın katılım hakkı, salt seçim haklarının ötesine geçerek, kararların dar özel çıkarlar yerine geniş kapsamlı bir ulusal diyaloga dayandırılması amacıyla, sosyal ve ekonomik

88. Örneğin bkz. *Moldovan ve Diğerleri/Romanya*, başvuru No. 41138/98 ve 64320/01, 12 Temmuz 2005 tarihli 2 numaralı karar.

89. ICCPR, 19, 21 ve 22. maddeler ile AİHS, 10 ve 11. maddeler.

90. İspanya Raporu, CommDH(2013)18, s. 22-26.

91. *Larioshina/Rusya davası*, başvuru no. 56869/00, 23 Nisan 2002 tarihli karar.

92. İnsan hakları ve aşırı yoksulluk meselesine ilişkin Bağımsız Uzman Magdalena Sepúlveda Carmona'nın raporu, 17 Mart 2011, A/HRC/17/34, 25–28. paragraflar.

politikalarından etkilenen kişilerin anlamlı katılım kanallarına aktif olarak dahil edilmesini gerektiren yükümlülükleri de kapsamaktadır.⁹³ Şeffaflık, politika döngüsünün her aşamasında da aynı şekilde gereklidir; böylece insanlar, ICCPR (Madde 19) ve AİHS (Madde 10) kapsamında, hayatlarını etkileyecek politikalar hakkında erişilebilir, ilgili ve zamanında bilgi alma haklarını kullanabilirler.⁹⁴

2012 yılında, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi üye devletlere, “bu tür süreçlerin gelecekte nasıl daha demokratik hale getirilebileceği konusunda, Avrupa düzeyinde gelecekteki ekonomi politikalarının oluşturulması bağlamında da düşünmeye ve bu arada, ulusal ekonomileri ve halkın yaşamlarını derinden etkileyen her türlü kapsamlı karar alırken azami şeffaflıkla hareket etmeye” çağırıldı.⁹⁵ Yunanistan’dan gelen emeklilik haklarına ilişkin toplu şikayetlerle ilgili son kararlarda, ECSR, hükümetin kemer sıkma önlemlerinin etkileri konusunda asgari düzeyde araştırma ve analiz yapmadığını ve ilgili kuruluşlarla istişare içinde toplumdaki savunmasız gruplar üzerindeki tam etkisini anlamlı bir şekilde değerlendirmediklerini vurgulamıştır.⁹⁶ Paydaşlarla istişare etme yükümlülüğü, Avrupa Birliği Antlaşması’nın 11. maddesinin (2) ve (3) numaralı fıkraları uyarınca AB kurumları için de geçerlidir. Bu maddede, “[AB] kurumları, temsilci dernekler ve sivil toplumla açık, şeffaf ve düzenli bir diyalog sürdürür. Avrupa Komisyonu, Birliğin eylemlerinin tutarlı ve şeffaf olmasını sağlamak amacıyla ilgili taraflarla geniş çaplı istişareler yürütür.” denilmektedir.⁽⁹⁷⁾

İnsan haklarının temel amaçlarından biri, yetki sahibi kişilerin davranışlarından etkilenenlere karşı hesap verebilir, sorumlu ve nihai olarak hesap verebilir olmalarını garanti altına alarak iktidarın kullanımını düzenlemektir. Devletler, erişilebilir ve etkili mekanizmalar (örneğin yargı organları, siyasi kurumlar, idari organlar veya diğer yarı yargısal ve yargısal olmayan mekanizmalar) aracılığıyla hesap verebilir olmak ve insan hakları ihlallerine karşı etkili hukuk yolları ile tazminat garantisi sağlamakla yükümlüdür. Hesap verebilirlik sadece geçmişe dönük bir kavram değildir; kamu ve özel sektör aktörlerinin davranışlarını ilgili insan hakları sorumluluklarıyla uyumlu hale getirmelerini ve zararlı politikaları önlemek için hak sahipleriyle diyalog kurmalarını sağlayarak önemli bir önleyici işlev de görebilir.⁹⁸

93. Ayrıca bkz. BM Kalkınma Hakkı Bildirgesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin Uygulanmasına İlişkin Limburg İlkeleri, 1986.

94. Mahkeme tarafından *Társaság a Szabadságjogokért v. Macaristan* davasında, başvuru No. 37374/05, 14 Nisan 2009 tarihli karar, para. 35 ile pekiştirilmiştir.

95. PACE, 1884 (2012) sayılı Karar.

96. ECSR, *Kamu Elektrik Kurumu (POS-DEI) Emeklileri Panhellenic Federasyonu v. Yunanistan*, şikayet No. 79/2012, 7 Aralık 2012 tarihli esasa ilişkin karar, par. 75-77.

97. Ayrıca bkz. D. O’Donovan, “Kemer Sıkma Politikasının Yalıtımı: Temel Haklar Şartı ve Avrupa Birliği Kurumları”, *İnsan Hakları İrlanda*, 16 Mayıs 2013.

98. OHCHR ve CESR, “Sorumluluk Kimde?”, 2013.

2.5. Eşitlik, ayrımcılık yapmama ve pozitif ayrımcılık önlemleri

Birbirini pekiştiren eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkeleri, Avrupa Konseyi üye devletlerinin insan hakları yükümlülüklerinin tam merkezinde yer alır ve yukarıda açıklanan tüm belgeleri kapsar. İnsan haklarından etkin bir şekilde yararlanma, tanımı gereği, cinsiyet veya biyolojik cinsiyet, ırk veya etnik köken, engellilik, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, yaş, din veya inanç ya da sosyo-ekonomik durum gibi nedenlere dayalı ayrımlar yapılmaksızın tüm insanlar için korunmalıdır. Ayrımcılığın uygulamada ortadan kaldırılması için, tüm insanların haklarına etkin bir şekilde erişebilmesi gerekir. Hükümetlerin, *fiili* ve sistematik ayrımcılığı azaltan ve nihayetinde ortadan kaldıran somut olumlu tedbirler alarak sosyal ve ekonomik alanlarda gerçek ve etkili eşitliği sağlama görevi vardır.⁹⁹

Sosyal haklar alanında, ICESCR¹⁰⁰ kapsamındaki ayrımcılık yapmama ve eşitlik konusundaki “acil ve kesişen yükümlülük”, devletlerin, kasıtlı politika tercihlerinin bir sonucu olarak ya da kasıtsız bir etki olarak ortaya çıkan, sosyal hakların kullanılmasında *hukuki* ve *fiili* ayrımcılığı sona erdirmesini gerektirir. Hukukun eşit koruması ve sosyo-ekonomik haklara eşit erişim önünde yapısal engellerin varlığı göz önüne alındığında, sağlık, barınma, insana yakışır iş, sosyal güvenlik ve diğer ESC haklarının kullanılmasında ayrımcılığı ortadan kaldırmak için somut, kasıtlı ve hedefli önlemler alınması gerekmektedir.¹⁰¹ Başka bir deyişle, devletler belirli politikalarından kimin yararlandığını dikkate almalı ve hakların kullanılmasında gerçek eşitliği sağlamak için olumlu adımlar atarak mevcut ayrımcılık ve eşitsizlik kalıplarını aktif olarak değiştirmeye çalışmalıdır.

ICESCR, bireylerin ekonomik ve sosyal durumunun, yani sosyo-ekonomik statüsünün, ayrımcılığın yasaklanmış gerekçeleri arasında yer aldığını kabul etmiştir.¹⁰² Sosyo-ekonomik durum, uluslararası belgelerin ayrımcılık yapmama hükümlerindeki açık uçlu gerekçe listelerinde “diğer durum” kategorisine yerleştirilebilse de, ICESCR ve AİHS’de özellikle belirtilen “sosyal köken” ve “mülkiyet” gerekçelerinden de türetilir. Bu, kemer sıkma önlemlerinin düşük gelirli nüfuslara karşı önceden var olan ayrımcılık biçimlerini nasıl daha da ağırlaştırma eğiliminde olduğu düşünüldüğünde özellikle önemlidir.

99. Örneğin bkz. ECSR, *International Association Autism-Europe v. France*, şikayet No. 13/2002, 4 Kasım 2003 tarihli esasa ilişkin karar, para. 52; OHCHR ve CESR, “Who Will Be Accountable?”, 2012, s. 67-69.

100. CESCR, Genel Yorum No. 20, para. 7; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin Uygulanmasına İlişkin Limburg İlkeleri, Madde 2(2).

101. CESCR, Genel Yorum No. 20.

102. CESCR Genel Yorum No. 20, para. 35.

Aslında yoksulluk ve ayrımcılık birbiriyle yakından bağlantılıdır.¹⁰³ Ayrımcılık genellikle yoksulluğun ve ekonomik dışlanmanın bir nedenidir; öte yandan, ekonomik hayata tam ve aktif katılımın engellenmesi, yoksulluk içinde yaşayan birçok kişi için sosyal içerme ve sosyal refahın önündeki önemli bir engel teşkil etmektedir. Belirli bir kesimi orantısız bir şekilde yük altına sokan bütçe kesintileri, Portekiz Anayasa Mahkemesi gibi bazı mahkemeler tarafından anayasaya aykırı bulunmuştur. Bu mahkeme, yoksulluk içinde yaşayan insanlara haksız yükler getiren ve gelir düzeylerine duyarsız olan herhangi bir vergi artışının anayasaya aykırı olacağına karar vermiştir.¹⁰⁴ ICERD, CEDAW, CRC ve CRPD, sırasıyla etnik azınlıklar, kadınlar, çocuklar ve engelli kişilerin ayrımcılık yapmama ve eşitlik temel ilkelerini korumaktadır ve ilgili her bir sözleşme organı, ekonomik kriz dönemlerinde eşitliğin sağlanmasına ilişkin sonuç gözlemlerini yayınlamıştır.¹⁰⁵

Avrupa Konseyi belgelerinde, ayrımcılık yapmama ilkesi hem AİHS (14. madde ve 12. Protokol) hem de revize edilmiş Avrupa Sosyal Şartı (E maddesi) tarafından tanınmaktadır. Mahkeme, dezavantajlı bireylerin ESC haklarını teyit ederken ayrımcılık yapmama ilkesini eğitim hakkı,¹⁰⁶ aşağılayıcı muamelelerin yasaklanması¹⁰⁷ ve sosyal güvenlik¹⁰⁸ ile birlikte uygulamıştır. Avrupa Sosyal Şartı hükmü, hem doğrudan hem de dolaylı ayrımcılığı kapsamakta ve tüm ilgili farklılıkları gerektiği gibi ve olumlu bir şekilde dikkate almamayı¹⁰⁹, farklı durumdaki kişilere farklı muamele etmemek¹¹⁰ veya hakların “herkese açık” olmasını ve herkes tarafından gerçekten erişilebilir olmasını sağlamak için yeterli adımları atmamayı içermektedir.

103. Equinet, *Yoksulluk ve Ayrımcılığa Yaklaşım: Bir Madalyonun İki Yüzü*, 2010.

104. Portekiz Anayasa Mahkemesi: “Belirli bir kesimi, maaş kesintisi ile genel vergi yükündeki artışın birleşik etkisiyle daha da kötüleşen bir şekilde cezalandırmak, kamu harcamaları konusunda eşitlik ilkesini ve vergi adaleti ilkesini zedeler.” 187/13 sayılı Karar, 5 Nisan 2013.

105. CEDAW, Sonuç Gözlemleri, Yunanistan, 1 Mart 2013, CEDAW/C/GRC/CO/7; CEDAW, Sonuç Gözlemleri, İspanya, 7 Ağustos 2009, CEDAW/C/ESP/CO/6; CRC, Son Gözlemler, Yunanistan, 13 Ağustos 2012, CRC/C/GRC/2-3; CRPD, Son Gözlem, İspanya, 19 Ekim 2011, CRPD/C/ESP/CO/1; CERD, Tema Listesi, Portekiz, 3 Ocak 2012, CERD/C/PRT/Q/12-14; CERD, Sonuç Gözlemleri, Birleşik Krallık, 14 Eylül 2011, CERD/C/GBR/CO/18-20.

106. *D.H. ve diğerleri – Çek Cumhuriyeti*, başvuru no. 57325/00, 13 Kasım 2007 tarihli karar.

107. *Moldovan ve diğerleri - Romanya*, başvuru No. 41138/98 ve 64320/01, 12 Temmuz 2005 tarihli 2 numaralı karar.

108. *Carson ve diğerleri – Birleşik Krallık*, başvuru No. 42184/05, 16 Mart 2010 tarihli karar.

109. *ECSR, Avrupa Roman Hakları Merkezi v. İtalya*, şikayet No. 27/2004, 7 Aralık 2005 tarihli esasa ilişkin karar, para. 36.

110. *ECSR, Association internationale Autisme-Europe (AIAE) v. Fransa*, şikayet No. 13/2002, 4 Kasım 2003 tarihli esasa ilişkin karar, para. 51.

ECSR ayrıca, örneğin, devletlerin belirli savunmasız grupların evsiz kalmasını önlemek için olumlu adımlar atması gerektiğine hükmetmiştir.¹¹¹ Ayrımcılık yapmama ilkesi, Temel Haklar Şartı (Madde 21) dahil olmak üzere genel AB antlaşmaları ve özel eşitlik direktifleri kapsamında tanınmaktadır.¹¹²

111. ECSR, *Avrupa Roman Hakları Merkezi v. Bulgaristan*, şikayet no. 31/2005, 18 Ekim 2006 tarihli esasa ilişkin karar, para. 54; Barınma Hakkının Uygulanmasına İlişkin Komiser Tavsiye Kararı, CommDH(2009)5, s. 16-19.

112. Ayrıca bkz. FRA, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Konseyi, *Avrupa ayrımcılık karşıtı hukuk el kitabı*, 2011.

3. Ekonomik kriz dönemlerinde insan haklarının uygulanması

İnsan hakları normları ve standartları, kesin politika reçeteleri dayatmaz. Kriz dönemlerinde ekonomi politikası, karmaşık bir karar alma sürecini gerektirir ve hükümetler, ekonomik kısıtlamaların yaşandığı dönemlerde hakları korumak için kendi koşullarına en uygun araçları seçme konusunda takdir yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, insan hakları, hükümetlerin ekonomik ve sosyal politikalarının işleyişine ilişkin evrensel bir normatif ve hukuki çerçeve, ilke parametreleri ve operasyonel sınırlar sağlar.¹¹³ Bu bölüm, insan haklarının krize yönelik ekonomik politika tepkilerini pratik bir şekilde nasıl yönlendirebileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Önerilen tedbirler, insan onuru, nesiller arası dayanışma ve herkes için insan haklarının gerçekleştirilmesinde ortak amaç gibi sağlam temellere dayanan Avrupa sosyal modelini yeniden canlandırmaya da hizmet edecektir.

3.1. Şeffaflığın, bilgiye erişimin ve katılımın kurumsallaştırılması

Kamu işleri hakkında bilgilendirilme ve bunlara katılım hakkı, devletlerin ekonomik ve sosyal politikalarını şeffaf bir şekilde yürütme ve bunların tasarlanması, uygulanması ve izlenmesinde halkın katılımına izin verme yükümlülüğünü ima eder. Avrupa Konseyi üye devletleri, daha şeffaf yönetim biçimleri geliştirme konusunda kayda değer adımlar atmışlardır, ancak bu gelişmeler, özellikle ekonomi politikası alanında, hâlâ eksiktir. Finans sektörüne yönelik kurtarma operasyonları da dahil olmak üzere, ulusal ve bölgesel maliye politikalarına ilişkin bilgiye erişimin iyileştirilmesi memnuniyetle karşılanacaktır. Bütçe ve vergi politikaları gibi önemli bilgilere zamanında erişim, vatandaş gruplarının, parlamento komisyonlarının, ulusal insan hakları yapılarının ve mahkemelerin kriz müdahalelerini izlemesini ve denetlemesini kolaylaştıracaktır.

Kemer sıkma politikalarının birikimli etkilerini ortaya koyan, daha kapsamlı ve ayrıntılı sosyal göstergelerin toplanmasına yönelik çabaların artırılması, politika yapıcılarının ve araştırmacıların orantısız etkileri tespit etmelerine, “ölçülebilir bir

113. R. Balakrishnan ve D. Elson, “Ekonomik ve Sosyal Haklara İlişkin Yükümlülükler Işığında Ekonomi Politikasının Denetlenmesi”, *Essex İnsan Hakları Dergisi* Cilt 5 Sayı 1, Temmuz 2008; *Ekonomi Politikası ve İnsan Hakları*, New York, Zed Books, 2012; I. Saiz, “Durgunluk Döneminde Haklar? Kriz Dönemlerinde Ekonomik ve Sosyal Hakların Uygulanmasında Karşılaşılan Zorluklar”, *İnsan Hakları Uygulamaları Dergisi* Cilt 1 (2), 2009; I. Saiz, N. Lusiani ve S.A. Way, “‘Büyük Durgunluk’ta Ekonomik ve Sosyal Haklar: Kriz Dönemlerinde İnsan Hakları Merkezli Bir Ekonomi Politikasına Doğru”, *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Gerçekleştirilmesinde Güncel Sorunlar*, Oxford University Press (yakında çıkacak).

ilerleme” olup olmadığını anlamalarına ve en dezavantajlı grupları korumak için daha etkili, kanıta dayalı politikalar tasarlamalarına yardımcı olacaktır. Örneğin, Avrupa Konseyi hükümetleri tarafından evsizlik konusunda şartıcı derecede az sistematik veri sunulmakta ve bu durum, bu grubun görünmezliğini daha da artırmaktadır.

İlgili bilgilerin sağlanmasının ötesinde, hükümetlerin ayrıca, periyodik seçimler dahil olmak üzere ancak bunlarla sınırlı kalmaksızın, ekonomik politika alanında anlamlı bir sosyal diyalog ve vatandaş katılımı için kanallar oluşturması gerekmektedir. Bu tür katılımın alabileceği biçimler çok çeşitlidir, ancak halkın sesinin ekonomik politika yapımında bir etkisi olmalıdır. Katılımcı düzenlemeler ve istişareler kapsayıcı olmalı, bireylere, STK'lara, sendikalara, taban hareketlerine ve akademik topluluğa ulaşmalıdır. Anlamlı bir kamu katılımı, sosyal sonuçları ve demokratik sisteme olan güveni artırabilir.

3.2. Sistematik insan hakları ve eşitlik etki değerlendirmelerinin yapılması

Hükümetlerin, yasalarının, politikalarının ve programlarının insan hakları korumalarına katkıda bulunduğunu ve bunları zedelediğini gösterme yükümlülüğü vardır. Avrupa Komisyonu ve IMF, birçok Avrupa ülkesinin mali kurallara uyumunu değerlendirmek ve uygulamak için yıllık ekonomik değerlendirmeler yapsa da, ekonomik politikaların insan hakları üzerindeki sonuçlarını sistematik olarak izlemeye yönelik böyle bir düzenleme mevcut değildir. CESCR¹¹⁴, CEDAW¹¹⁵, CERD¹¹⁶ ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi¹¹⁷ tarafından önerildiği üzere, *ex ante* ve *ex post facto* insan hakları ve eşitlik etki değerlendirmeleri, kemer sıkma politikalarının toplumdaki dağıtım etkilerini belirleyebilir ve politika yapıcılarını bu politikaların ayrımcı olmasını sağlamaya teşvik edebilir.

Periyodik bağımsız izleme, ekonomi politikasının mevcut ve gelecekteki etkilerini belirleyip değerlendirmede yararlı olacak ve bu etkilerin sosyal hakların yerine getirilmesinde asgari temel düzeyleri aşındırmamasını sağlayacaktır. Bu tür tüm değerlendirmeler, ilgili gruplar ve temsilcileriyle yakın işbirliği içinde yürütülmeli ve şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak için kamuoyuna açıklanmalı ve geniş çapta yaygınlaştırılmalıdır. Politika döngüsünün her aşaması, önceden ve sonradan yapılan

114. CESCR, “Ekonomik kriz bağlamında hakların korunmasına ilişkin Taraf Devletlere Açık Mektup”, 16 Mayıs 2012.

115. CEDAW, Sonuç Gözlemleri, Yunanistan, 1 Mart 2013, CEDAW/C/GRC/CO/7.

116. CERD, Sonuç Gözlemleri, Birleşik Krallık, 14 Eylül 2011, CERD/C/GBR/CO/18-20.

117. Bakanlar Komitesi, Yunanistan'ın Avrupa Sosyal Güvenlik Kodeksi ve Protokolünü uygulamasına ilişkin 12 Eylül 2012 tarihli CM/ResCSS(2012)8 sayılı Karar.

değerlendirmelere tabi tutulmalı ve yürütülen makroekonomik, maliye, vergi, ücret ve istihdam politikalarının tüm yelpazesini dikkate almalıdır. Uluslararası işbirliği ve yardım yükümlülüğüne uygun olarak, değerlendirmeler, özellikle kararlar hükümetlerarası organlar içinde alındığında, ülkelerin ekonomi politikalarının yurt içi yanı sıra yurt dışı veya sınır ötesi etkilerini de dikkate almalıdır.

Bu tür bir izleme, insan hakları açısından bir temel oluşturacak ve bu sayede ekonomi politika yapımcılarının önceki hatalardan ders almasına ve davranışlarının insan hakları üzerindeki sonuçlarını daha iyi öngörmesine olanak sağlayacaktır. Ayrıca, politika yapımında şeffaflık ve hesap verebilirlik için etkili bir forum sağlayacaktır. Ayrımcılık ve gerileme yasağına uygun olarak, bu tür değerlendirmeler, kemer sıkma önlemlerinin toplumun dezavantajlı kesimleri üzerindeki belirli etkilerinin önceden bilinmesini ve kriz müdahalelerinde etkili korumanın sağlanmasını garanti etmeye yardımcı olacaktır. Ayrıca, ulusal idari organlar, parlamentolar, yargı organları, bölgesel organlar ve uluslararası hesap verebilirlik mekanizmalarına, karar alıcıları daha iyi hesap verebilir hale getirmek için yararlı kanıtlar sağlayacaktır. Buna ek olarak, bu tür bir izleme, bölge genelinde farklı türdeki ekonomi politikalarının insan hakları üzerindeki sonuçlarının ampirik olarak karşılaştırılmasına olanak tanıyacaktır.

3.3. Bütçe ve maliye politikalarının sistematik insan hakları taraması yapılmalıdır

Ekonomik ve sosyal hakların tam olarak hayata geçirilmesi için kaynakların kullanılabilirliğini en üst düzeye çıkarma yükümlülüğünün yerine getirilmesi, kamu parasının nasıl harcılandığı, neye harcılandığı, nasıl elde edildiği ve kime fayda sağladığına dair sürekli izleme ve denetim gerektirir. Bütçe ve maliye politikalarının insan haklarına uygunluğu açısından kapsamlı bir şekilde taranması, bütçeleme öncelikleri üzerine açık ve kamusal bir tartışmaya olanak tanıyarak, ekonomi politikası süreçlerinin hesap verebilirliğini ve şeffaflığını artırır.¹¹⁸ Maliye politikasına yönelik insan hakları denetimleri, gerileme yasağına uygun olarak, bütçe kesintilerine alternatif olabilecek tüm kaynak sağlama seçeneklerini belirleyerek, mali konsolidasyonun gerekliliğine dair objektif bir değerlendirme yapılmasına da yardımcı olacaktır.¹¹⁹

Bazı durumlarda bu, bütçe tahsisatlarının yeniden düzenlenmesi yoluyla sosyal veya sağlık harcamalarına öncelik verilmesi anlamına gelebilir. Diğer durumlarda ise, birçok ülkenin vergi kanunlarında gizli olan eşitsizlikleri ortaya çıkarabilir.

118. Belfast Queen's Üniversitesi Bütçe Analizi Projesi, "Ekonomik ve Sosyal Haklar için Bütçeleme: Bir İnsan Hakları Çerçevesi", 2010.

119. R. Balakrishnan ve D. Elson, "Ekonomik ve Sosyal Haklara İlişkin Yükümlülükler Işığında Ekonomi Politikasının Denetlenmesi", *Essex İnsan Hakları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, Temmuz 2008.

Mali politika denetimleri, bazı ülkelerde düşük gelirli kesimin üstlendiği ve giderek orantısız hale gelen mali yükün tespit edilmesine ve bu durumun düzeltilmesine de yardımcı olacaktır. Diğer bazı durumlarda ise, mali politika taraması, mali alanı ayrımcı olmayan yollarla genişletme seçeneklerine dair kanıt sunacak, vergi kaçakçılığı gibi kaynakların kaybedildiği alanları ortaya çıkaracak ve aynı zamanda adil vergi artışlarının insan hakları için sürdürülebilir kaynak sağlama imkanı sunacağı durumları işaret edecektir. Ön bulgular, birçok Avrupa Konseyi üye devletinde, hem ulusal düzeyde hem de bölgesel işbirliği yoluyla kaynak tabanını genişletme fırsatlarının bol olduğunu göstermektedir.¹²⁰ Yalnızca birkaç Avrupa Konseyi üye devletinde vergi kaçakçılığı nedeniyle kaybedilen kamu fonlarının geri kazanılması ve gelecekte vergi kaçakçılığının önlenmesi, mevcut kaynak tabanına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.¹²¹

3.4. Eşitliğin teşvik edilmesi ve ayrımcılıkla ve ırkçılıkla mücadele

Kemer sıkma önlemlerinin birikimli etkileri, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yapısal ayrımcılığı daha da şiddetlendirebilir. Ekonomik kriz, insan haklarının ve eşitliğin evrenselliğini sorgulayan ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve aşırılıkçılık tezahürlerini de artırmıştır.¹²² Kriz sırasında, cinsiyet veya cinsel kimlik, ırk veya etnik köken, engellilik, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, yaş, din veya inanç ve sosyo-ekonomik durum gibi gerekçelere dayalı ayrımcı uygulamaları önlemeyi ve cezalandırmayı amaçlayan kapsamlı eşit muamele mevzuatını sürdürmek hayati önem taşımaktadır. Krizin ve kemer sıkma önlemlerinin orantısız ve birikmiş etkilerini ele almak için, kadınlar da dahil olmak üzere dezavantajlı gruplar lehine olumlu önlemler alınması gerekmektedir. Hükümetler, sosyal ve ekonomik politikalarında ve kamu alımlarında eşitliği teşvik etmeye yönelik olumlu adımları ana akımlaştırmalıdır.

Eşit muamele mevzuatı, ayrımcılığın mağduru olan bireylerin ve grupların eşitlik taleplerini dile getirmelerine ve ayrımcılığa yol açabilecek kemer sıkma politikalarına itiraz etmelerine imkân tanır. Adalete erişimi kolaylaştırmak ve ayrımcılık mağdurlarına destek sağlamak amacıyla ulusal eşitlik kurumları gibi bağımsız ve erişilebilir şikâyet mekanizmaları oluşturulmalıdır (bkz. Bölüm 4).

120. I. Ortiz, J. Chai ve M. Cummins, "Mali Alanın Belirlenmesi: 184 Ülkedeki Çocuklar ve Yoksul Haneler için Sosyal ve Ekonomik Kalkınma Seçenekleri", UNICEF, 2011.

121. R. Murphy, "Vergi sisteminin maliyeti: Dünya çapında vergi kaçakçılığının maliyeti hakkında bir brifing", Kasım 2011.

122. BM ırkçılık Özel Raportörü Mutuma Ruteere'nin raporu, 29 Mayıs 2012, A/HRC/20/38.

Ulusal iç hukuk ve eşitlik kurumları, konut, eğitim ile mal ve hizmet sunumu alanlarında sosyoekonomik durumu giderek daha fazla yasaklanmış ayrımcılık gerekçesi olarak ele aldıkça, hükümetler de eşit muamele mevzuatlarına bunu açıkça bir ayrımcılık gerekçesi olarak dahil etmeyi düşünmelidir. Bu, eşit muamele mevzuatı kapsamında yoksulluğu ele alma çabalarını güçlendirecektir.¹²³

Kriz döneminde, dezavantajlı ve marjinalleştirilmiş grupların günah keçisi ilan edilme eğilimlerini önlemek için ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve önyargı kaynaklı suçlarla mücadeleye özel bir ihtiyaç bulunmaktadır. İrkçı şiddet ve nefret söylemi, insan onuru ve toplumsal uyum üzerinde geniş çaplı yıkıcı bir etkiye sahiptir. Nefret söylemi ve önyargı kaynaklı suçlar, faillerin politikacılar ve kanaat önderleri olması durumunda da dahil olmak üzere, etkili bir şekilde cezalandırılmalıdır. Devletler, ırkçı suçların soruşturulması ve kovuşturulmasında görev alan tüm kolluk görevlilerine, savcılara ve hakimlere sistematik ırkçılıkla mücadele eğitimi vermek için önlemler almalıdır. Okullarda insan hakları eğitimi, hoşgörü ve saygı kültürünün oluşturulması için hayati önem taşımaktadır.¹²⁴

3.5. için herkes için sosyal koruma tabanlarının sağlanması

Ayrımcı gözetmeksizin herkes için sağlam bir sosyal koruma yasal ve kurumsal çerçevesinin sürdürülmesi, ekonomik ve sosyal hakların asgari temel düzeylerinin sağlanmasına ilişkin uluslararası, bölgesel ve ulusal standartlardan doğrudan kaynaklanmaktadır. Sosyal koruma, özellikle en marjinalleşmiş gruplar arasında ekonomik risklere karşı dayanıklılık oluşturmak, yoksulluğun nesiller arası aktarımını önlemek, gıda güvenliğini artırmak, artan gelir eşitsizliğini kırmak ve ekonominin daha da derin resesyona girmesini önlemek için otomatik ekonomik dengeleyicileri korumak açısından hayati önem taşımaktadır. Sosyal koruma tabanları, sosyal ve ekonomik hakların asgari temel içeriğinin her zaman sağlanması için geliştirilmelidir.¹²⁵ Sosyal koruma tedbirleri, on yıllardır Avrupa Konseyi üye devletlerinde kaliteli temel hizmetlere erişimi ve gelir güvenliğini sağlamış, milyonlarca Avrupalıyı yoksulluktan kurtarmaya yardımcı olmuş ve ekonomik durgunlukların en kötü etkilerini hafifletmiştir.¹²⁶

123. Komiser, “Eşitliği Teşvik Etmeye Yönelik Ulusal Yapılar Hakkında Görüş”, CommDH(2011)2; Equinet, *Yoksulluk ve Ayrımcılığın Ele Alınması: Bir Madalyonun İki Yüzü*, 2010.

124. Komiserin İnsan Hakları Açıklaması, “Avrupa ırkçı aşırılıkla mücadele etmeli ve insan haklarını savunmalıdır”, 13 Mayıs 2013.

125. ILO, Ulusal Sosyal Koruma Tabanları Hakkında Tavsiye Kararı, No. 202, 2012; Dünya Bankası Grubu, Kalkınma Komitesi, “Güvenlik Ağları İşe Yarar: Kriz ve Refah Dönemlerinde”, 11 Nisan 2012; M. Sepúlveda ve C. Nyst, *Sosyal Korumaya İnsan Hakları Yaklaşımı*, 2012.

126. *Krizle mücadele tedbirleri: Avrupa’da istihdam ve sosyal güvenliğin korunması*, Avrupa Konseyi Yayınları 2011.

Anayasal sosyal koruma güvenceleri, sosyal sigorta ve sosyal yardım programlarını kısa vadeli siyasi ve mali baskılardan korumuştur.¹²⁷

Hükümetler, bu tür temel kamu programlarını zayıflatmaya yönelik baskılara karşı direnmelidir. Ekonomik kriz dönemlerinde ekonomik ve sosyal haklara ilişkin asgari temel yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamak için, herkesin yararlanabileceği ve erişebileceği sosyal koruma programlarını korumak amacıyla kamu bütçelerinin ayrılması ve diğer koruma tedbirlerinin alınması çoğu durumda gereklidir. Nitelikli sosyal korumanın yasal garantilerinin güçlendirilmesi de gerilemeye karşı koruma sağlar. Sosyal korumaya erişimde *fili* ayrımcılığı sona erdirmek ve ekonomik krizin uzun vadeli etkilerini önlemek için olumlu tedbirler alınması, özellikle en savunmasız nüfus grupları ve dezavantajlı coğrafi bölgeler için hayati önem taşır. Önleyici tedbirler, entegre sosyal koruma hizmetleri, aktif işgücü piyasası politikaları, izleme çerçeveleri ve ayrılmış bütçe ödenekleri dahil olmak üzere yoksulluk ve evsizlikle mücadele stratejileri, ulusal sosyal koruma sistemlerine dahil edilmelidir. Çocuklar arasında yoksulluğun ortadan kaldırılmasına özel önem verilmelidir.¹²⁸

3.6. İnsana yakışır çalışma hakkının güvence altına alınması

Eşit iş için adil ve eşit ücret, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları, toplu pazarlık, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinden korunma, işyerinde ayrımcılığın ortadan kaldırılması ile işsizlik yardımlarına ve iş kazaları nedeniyle tazminata erişim hakları, kriz dönemlerinde de korunmalıdır. Bu hakların ekonomik açıdan da mantıklı olduğuna dair ikna edici kanıtlar bulunmaktadır.¹²⁹ İstihdamı korumak ve işçilerin istihdam edilebilirliğini artırmak için aktif işgücü piyasası politikalarına ihtiyaç vardır. Toplu pazarlık korumaları ve döngü karşıtı makroekonomik politikalar, özellikle farklı sosyal gruplar arasındaki ücret eşitsizliklerini ele alanlar, eşitliği teşvik ederken ekonomik dinamizmi ve istihdamı artırmada etkili olmuştur. Artan işgücü sömürsü ve çocuk kaçakçılığıyla mücadele etmek için iş müfettişlerine ve çocuk koruma kurumlarına güçlü destek verilmesi gerekmektedir.¹³⁰

Ekonomik kriz sırasında istihdam ve eğitime ayırım gözetmeksizin erişim sağlanmalıdır. Makul

127. Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği, “Krizle başa çıkmak: Belirsiz zamanlarda sosyal güvenliği yönetmek: ISSA Kriz Monitörü”, 2012, s. 25.

128. AB, Tavsiye Kararı – Çocuklara Yatırım: Dezavantaj Döngüsünü Kırmak, 20 Şubat 2013.

129. ILO, 2012 Dünya Çalışma Raporu: Daha İyi Bir Ekonomi için Daha İyi İşler; R. Freeman, *Dünyadaki İşgücü Piyasası Kurumları*, Ulusal Ekonomi Araştırma Bürosu; D. Howell, *İşsizlikle Mücadele: Serbest Piyasa Ortodoksluğunun Sınırları*, Oxford University Press, 2004.

130. Komiserin İnsan Hakları Yorumu “Avrupa’da çocuk işçiliği: devam eden bir sorun”, 20 Ağustos 2013.

Makul düzenlemelerin sağlanması ve erişilebilirlik, birçok azınlık grubu için hayati önem taşımaktadır. Engelliler, Romanlar ve kadınların işgücüne katılımını artırmak için, ekonomik kriz sırasında bu gruplar lehine olumlu tedbirler sürdürülmelidir. Devletler, özellikle gençler ve uzun süreli işsizliğe odaklanarak, işsizlik oranlarını mevcut seviyelerinden düşürecek stratejiler geliştirmeli ve benimsemelidir. Tasarruf tedbirleri, genç işçilere sağlanan ücret ve sosyal koruma düzeyinde yaş ayrımcılığına yol açmamalıdır.¹³¹

3.7. Herkes için adalete erişimin sağlanması ve insan hakları koruma sisteminin sürdürülmesi

Yargı sistemi, hukuki yardım imkânları ve ulusal insan hakları yapıları, hukukun üstünlüğünün sağlanması, kamu ve özel hizmetlerin düzenlenmesi ve kriz dönemlerinde etkili hukuk yollarının sunulması açısından hayati öneme sahiptir. Adalete erişim verimsiz, erişilemez veya en çok ihtiyaç duyanlar için karşılanamaz olduğunda insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü boş sözlerden ibarettir. Hükümetler, özellikle toplumun en marjinal kesimlerinde yer alanlar¹³² için adalete erişimin ekonomik durgunluk dönemlerinde tehlikeye atılmamasını garanti etmelidir. Bütçe kesintileri ve kemer sıkma tedbirleri, insan hakları koruma sisteminin işleyişini orantısız bir şekilde etkilememeli, böylece sistem personel ve kaynaklar açısından operasyonel istikrara sahip olmalıdır.

Yargı, en savunmasız kesimlerin haklarının yerine getirilmesinde haksız gerilemelerden korunmasında ve daha iyi bir diyalog ile duyarlı yönetişimin teşvik edilmesinde hayati bir role sahiptir. Birçok üye devletin anayasa mahkemeleri, kemer sıkma politikalarının tehdidi altındaki temel ekonomik ve sosyal hakları korumuş, devletin ulusal ve uluslararası insan hakları standartlarına uyumunu değerlendirmek için yenilikçi kriterler geliştirmiş ve bu hakların ihlallerini gidermek ve telafi etmek için yöntemler tasarlamıştır.¹³³ Ancak bu olumlu gelişmeler üye devletler arasında eşit dağılmamıştır. Birçok yargı organı, ekonomik ve sosyal hakları korumak için yetkiye sahip değildir veya bu konuda yeterince aktif değildir.

Yargılamaların süresini kısaltarak, hukuki yardım sağlayarak ve ulusal kararları zamanında uygulayarak adalete erişimi garanti altına almak için reformlara ihtiyaç vardır. Adalete erişim, kamu yararı davaları, basitleştirilmiş ve daha az maliyetli

131. ECSR, *Ulusal Elektrik İdaresi Çalışanları Genel Federasyonu (GENOP-DEI) ve Yunanistan Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu (ADEDY) – Yunanistan*, Şikayet No. 66/2011, 23 Mayıs 2012 tarihli esasa ilişkin karar.

132. BM Aşırı Yoksulluk ve İnsan Hakları Özel Raportörünün raporu, 9 Ağustos 2012, A/67/278.

133. T. Birmontiené, “Anayasa İncelemesinin Karşılaştığı Zorluklar: Ekonomik Kriz Döneminde Sosyal Hakların Korunması”, 2012.

usuller ile ombudsmanlar veya eşitlik kurumları gibi erişimi kolay şikayet mekanizmaları gibi alternatif araçlar aracılığıyla geliştirilebilir. Haklarının kullanılmasında önerilen veya mevcut gerilemelere karşı taleplerini anlamlı bir şekilde dile getirebilmelerini garanti altına almak için, hukuki yardımla birlikte savunmasız gruplara özel dikkat gösterilmelidir. Bildirimlerin artırılması için, erişimi kolay şikayet organlarının kapsamının dezavantajlı ve marjinalleşmiş gruplara doğru genişletilmesi gerekmektedir.¹³⁴

Farklı bakanlıklar ve devlet kurumları arasında koordinasyonu zorunlu kılan bir ulusal insan hakları eylem planının kabul edilmesi, insan hakları ve eşitlik yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sistematik hale getirecek, diyalog ve katılımı teşvik edecek ve ekonomik karar alma ve bütçeleme dahil olmak üzere politika oluşturmada hak temelli bir yaklaşımı destekleyecektir.¹³⁵ Hak temelli bir yaklaşım, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki kamu otoritelerinin olağan çalışmalarına entegre edilmelidir. Ulusal eylem planı, krizin insan haklarının kullanılmasına olan etkilerini ele almak için öncelikleri belirlemelidir. Ulusal insan hakları yapıları, sivil toplum ve dezavantajlı grupların temsilcileri dahil olmak üzere tüm paydaşları sistematik insan hakları çalışmalarına dahil etmek önemlidir.

Ulusal eylem planları, uluslararası düzeyde kabul edilmiş insan hakları normlarıyla doğrudan ilişkili olmalıdır. Ekonomik ve sosyal hakların uygulanmasında uluslararası ve ulusal tutarlılığı sağlamak için, tüm üye devletler, revize edilmiş Avrupa Sosyal Şartı ve onun toplu şikayet mekanizmasını, Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'ni ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne ilişkin İhtiyari Protokolü onaylamalıdır. Hükümetler ayrıca, ECSR ve CESC'nin karar ve sonuçlarının ulusal düzeyde uygulanmasını güçlendirmelidir.

3.8. Aktif bir sivil toplum katılımını sağlamak ve desteklemek

Sivil toplum kuruluşları, özellikle de sivil toplum örgütleri ve insan hakları savunucuları, kemer sıkma politikalarının insan hakları üzerindeki etkilerini izleme, savunmasız grupları koruma ve etkilenen topluluklara yardım ve diğer hizmetleri sağlama konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Hükümetler, kemer sıkma politikaları bağlamında STK'ların kritik rolünü ve bu kuruluşların ifade, toplanma ve dernek kurma özgürlüklerini saygıyla karşılamalıdır. Kolluk görevlilerinin barışçıl göstericilere karşı orantısız güç kullanması engellenmelidir.

134. İnsan Hakları Komiseri, "Uygulamada Adalete Erişimi Yeniden Düşünmek", 2012 Temel Haklar Konferansı'nda yapılan konuşma, 7 Aralık 2012; Komiserin İnsan Hakları Yorumu, "Ulusal İnsan Hakları Kurumları kemer sıkma önlemlerinin etkilerini hafifletmeye yardımcı olabilir", 31 Mayıs 2012.

135. Komiserin ulusal düzeyde insan haklarının uygulanmasına yönelik sistematik çalışma hakkındaki Tavsiye Kararı, CommDH(2009)3.

Sivil toplum gruplarının politika yapımına katılımını desteklemek ve mümkün kılmak amacıyla, kemer sıkma tedbirlerini ve bütçeleri daha etkili hale getirmek ve mevcut ihtiyaçlara uyarlamak için yetkililer ile STK'lar arasında sistematik diyalog, istişare ve işbirliği gereklidir. Bütçe kesintilerinin ve diğer tedbirlerin sivil toplum kuruluşlarının istikrarı ve işleyişi üzerindeki etkisi, özellikle STK'ların uzun vadeli operasyonel istikrarını ve krizden etkilenen gruplara hizmet sunma kapasitelerini tehlikeye attığı durumlarda, uygulamaya geçirilmeden önce değerlendirilmelidir. Kemer sıkma dönemlerinde sivil toplum gruplarına yönelik vergi muafiyetleri ve diğer dolaylı mali destek biçimleri teşvik edilmelidir.

3.9. İnsan hakları ı doğrultusunda finansın düzenlenmesi

Ekonomik ve finansal krizler genellikle, makroekonomik istikrarsızlıktan kaynaklanan ciddi risklerle karşı karşıya kalan yoksul insanlar üzerinde orantısız etkiler yaratır. Etkili bir sosyal koruma ve hesap verebilirlik altyapısının yanı sıra, insan hakları standartları, hükümetleri, bankalar, kredi derecelendirme kuruluşları, hedge fonları veya özel finansal aktörler dahil olmak üzere üçüncü tarafların karıştığı insan hakları ihlallerine karşı bireyleri korumakla yükümlü kılar.¹³⁶ Finansal suistimaller, örneğin sömürücü kredi uygulamaları gibi bireysel nitelikte olabilir. Ayrıca, finansal kurumların sorumsuz ve riskli davranışlarının ulusal ekonomileri çöküşün eşğine getirerek hükümetleri faaliyetlerini yeniden düzene sokmak için kamu fonlarını kullanmaya zorlaması gibi sistemik nitelikte de olabilir.

Bu durumlarda, insan haklarını koruma ve hukuk yollarının kullanılabilirliğini sağlama yönündeki devletin görevi, etkili ve şeffaf finansal düzenlemeler yoluyla gelecekteki finansal krizlerin önlenmesini gerektirir. Aşırı yoksulluk ve insan hakları konusunda BM Özel Raportörü şunu vurgulamıştır: “Devletler, finans sektörü kurumlarının aldığı önlemlerden olumsuz etkilenenler için yeterli telafi imkânları sağlamalı ve riskli davranışları cezalandıran ve failleri yargılayan hesap verebilirlik mekanizmaları öngörerek zararlı uygulamaları caydıran düzenlemeler benimsemelidir.”¹³⁷ Birkaç BM Özel Raportörü, Avrupa hükümetlerine ekonomik reformların insan hakları yükümlülüklerine uygun olarak tasarlanması gerektiğini ve hayati öneme sahip kamu fonlarının sorumsuz bankacılık ve finansal uygulamalarda bulunan finansal kurumları kurtarmak için kullanılmaması gerektiğini hatırlatmıştır.¹³⁸

136. BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, 2011.

137. Aşırı yoksulluk ve insan hakları konusunda BM Bağımsız Uzmanı Magdalena Sepúlveda Carmona'nın raporu, 17 Mart 2011, A/HRC/17/34, para. 84.

138. OHCHR, “BM uzmanları, devletlerin insan hakları yükümlülüklerine uygun olarak AB bankacılık sektöründe reform yapılması çağrısında bulundu”, 5 Ekim 2012.

3.10. Hükümetlerarası işbirliği ve yardım

Avrupa Konseyi üye devletlerindeki sosyal ve ekonomik koşullar birbiriyle iç içe geçmiştir. Birçok ulusal hükümet, karar alma süreçlerinde kendi kontrolü dışındaki dış güçler ve koşullar tarafından fiilen kısıtlanmaktadır. Uluslararası Para Fonu, Avrupa Birliği, Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası ve Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası gibi bölgede faaliyet gösteren uluslararası ekonomik ve finansal kurumlar ile kredi derecelendirme kuruluşları gibi özel sektör aktörleri, ulusal ekonomi politikalarının şekillenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Ekonomik ve sosyal hakların gerçekleştirilmesinde, özellikle kemer sıkma politikalarına alternatifler arandığında, uluslararası işbirliği ve yardımın geliştirilmesine açık bir ihtiyaç vardır.

Üye devletler, uluslararası kurumlar, özellikle de finansal kuruluşlar içinde aldıkları kararların insan hakları üzerindeki etkilerini dikkate alacak önlemler almalıdır. Uluslararası Para Fonu ve Avrupa Birliği, Avrupa genelinde ciddi ekonomik kriz yaşayan ülkelere çok ihtiyaç duyulan mali destek ve teknik rehberlik sağlamıştır. Ancak şeffaflık, halkın katılımı ve demokratik hesap verebilirlik alanlarındaki eksiklikler bu kararları gölgelemektedir. Bazı durumlarda, ağır şartlar hükümetlerin temel sosyal koruma, sağlık ve eğitim programlarına yatırım yapmasını engellemiştir. Diğer durumlarda ise mali kurallar, hükümetlerin herkes için ekonomik toparlanma sağlamak amacıyla açık finansmanı da dahil olmak üzere gerekli tüm araçları kullanmasını engellemiştir.

Bu kurumların üye devletleri, kararlarının insan haklarının gerçekleştirilmesine öncelik verdiğini ve en azından bunu engellemediğini gösterme sorumluluğuna sahiptir. Uluslararası veya bölgesel finans kurumlarından yardım alan devletler ise, uluslararası kredi anlaşmalarında insan haklarının korunmasını sağlayacak şekilde yetkilendirilmelidir. Uluslararası kurumlar ise, üye devletlerle yapılan tüm kredi anlaşmalarının ve bu ülkelere verilen politika tavsiyelerinin insan hakları standartlarına uygun olmasını sağlamalıdır. AB kurumları tarafından alınan kararlar ve yürütülen izleme faaliyetleri de, Temel Haklar Şartı da dahil olmak üzere AB anlaşmalarında yer alan ve üzerinde mutabık kalınan temel hak garantilerine tabi olmalıdır. Mevcut kurtarma paketlerinin şartları da insan hakları perspektifinden gözden geçirilmelidir.

Bölge genelinde, sınır ötesi vergi kaçakçılığı nedeniyle devletlerin kaynak tabanları sıklıkla ciddi şekilde zayıflamaktadır. Hükümetlerin kaynakları harekete geçirmesini engelleyerek, bu tür davranışlar nihai olarak devletin kapasitesini ve dolayısıyla devletlerin insan haklarını yerine getirme yeteneğini zedelemektedir.

yükümlülükleri.¹³⁹ Avrupa Konseyi üye devletleri, hiçbir devletin kendi yetki alanındaki tüzel ve gerçek kişilere uyguladığı vergilendirme yoluyla, başka bir devletin insan haklarını yerine getirmek için gerekli kaynakları seferber etme yeteneğini ihlal etmemesini sağlamak amacıyla, vergi konularında işbirliğinin güçlendirilmesini değerlendirmelidir. Bu tür bir işbirliği, örneğin, Avrupa Konseyi ve OECD'nin Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi çerçevesinde yürütülebilir. Yolsuzluk ve kara para aklama da mevcut kaynak tabanını etkilemekte ve koordineli müdahaleler gerektirmektedir. Yolsuzlukla Mücadele Devletler Grubu (GRECO) ve Avrupa Konseyi Suç Gelirlerinin Aklanması, Aranması, El Konulması ve Müsadere Edilmesi ile Terörizmin Finansmanı Sözleşmesi, bu sorunların ele alınmasında uluslararası işbirliği için yararlı platformlar sunmaktadır.

139. Örneğin bkz. CRC, Nihai Gözlemler, Gürcistan, 28 Haziran 2000, CRC/C/15/ADD.124, par. 18-19; Nihai Gözlemler, Gürcistan, 27 Ekim 2003, CRC/C/15/ADD.222, par. 13-14.

4. Ulusal insan hakları yapılarının rolü

Bağımsız insan hakları komisyonları, genel veya uzman ombudsmanlar ve eşitlik kurumları gibi ulusal insan hakları yapıları (NHRS'ler), insan hakları ve eşitliğin yasal savunucularıdır ve genellikle erişimi kolay şikayet mekanizmaları olarak da işlev görürler. Komisyon Üyesi, krizden genellikle en ağır şekilde etkilenen dezavantajlı ve marjinalleşmiş grupların insan haklarını korumadaki rollerini vurgulamıştır. NHRS'ler, hükümet ile sivil toplum arasında, ulusal ve Avrupa insan hakları sistemleri arasında köprü görevi görmeleri ve medeni, siyasi, ekonomik ve sosyal hakları birbirine bağlamaları nedeniyle, ekonomik kriz dönemlerinde kilit ortaklar olabilirler. Bu bölüm, NHRS'lerin çok sayıda işlevinin, kemer sıkma politikalarının yol açtığı insan hakları ihlallerini daha etkili bir şekilde ele almak için nasıl kullanılabileceğini incelemektedir.¹⁴⁰

4.1. Kriz döneminde insan haklarını teşvik eden ve koruyan Ulusal İnsan Hakları Kurumları

Bir neslin gördüğü en derin ekonomik durgunlukla karşı karşıya kalan Avrupa genelindeki NHRS'ler, insan haklarını teşvik etme ve koruma görevleri kapsamında krize yanıt vermeye başlamıştır. Birçok kurum, kemer sıkma politikalarından orantısız bir şekilde etkilenenlerin içinde bulunduğu zor duruma kamuoyunun ve medyanın dikkatini çekmiştir. Kriz dönemlerinde ekonomik ve sosyal haklar, örneğin halka açık konferanslar, atölye çalışmaları, sivil toplum diyalogları ve kamuoyuna yapılan açıklamalar yoluyla teşvik edilmiştir.

Birçok ulusal insan hakları kurumu, ekonomik politikaların olumsuz etkilediği hakları korumak için de adımlar atmıştır. Yarı yargısal işlevi olan kurumlar, önemli bir telafi mekanizması olarak hareket etmektedir. Letonya Ombudsmanı, şikayetleri incelerken, *resen* soruşturmalar yürütürken ve açıklamalar yayınlarken sosyal ve ekonomik hakların uygulanmasını izlemeye özel önem vermektedir.¹⁴¹ Portekiz Ombudsmanı, kemer sıkma tedbirleriyle ilgili endişeleri ele almak için daha önce kurulmuş olan çocuklara, yaşlılara ve engellilere yönelik özel yardım hatlarını kullanmıştır. Birçok ulusal insan hakları kurumu, düşük gelirli şikayetçilere, özellikle de ayrımcılığa maruz kalanlara hukuki yardım ve temsil hizmeti sunmakta ve yabancı düşmanı ve ırkçı saldırı vakalarına müdahaleye yardımcı olmaktadır.

140. Komiserin İnsan Hakları Yorumu, "Ulusal İnsan Hakları Yapıları, kemer sıkma önlemlerinin etkilerini hafifletmeye yardımcı olabilir", 31 Mayıs 2012; Komiserin "Eşitliği teşvik etmeye yönelik ulusal yapılar hakkında görüş", CommDH(2011)2; A. Corkery ve D. Wilson, "Ulusal İnsan Hakları Kurumları ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar", *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Gerçekleştirilmesinde Güncel Sorunlar*, Oxford University Press (yakında çıkacak).

141. BM Dış Borç Bağımsız Uzmanı Cephas Lumina'nın Letonya Ziyareti Raporu, 27 Mayıs 2013, A/HRC/23/37/Add.1.

Krizin sonuçlarına tepki vermek ve etkilerini vaka bazında izlemenin yanı sıra, bazı ulusal insan hakları kurumları kemer sıkma politikalarının insan hakları üzerindeki etkilerini sistematik olarak analiz eden daha proaktif bir yaklaşım benimsemiştir. Yunanistan Ulusal İnsan Hakları Komisyonu ve İspanya'daki Bask Ombudsmanı, kemer sıkma politikalarının insan hakları üzerindeki etkilerini ortaya koymak ve bu politikaları yapıcı bir şekilde incelemek amacıyla politika belgeleri veya öneriler hazırlamıştır.¹⁴² Birleşik Krallık Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu, Hazine dahil kamu kurumlarının “kararlarının kadınlar, etnik azınlıklar ve engelli kişiler üzerindeki olası etkilerini tam olarak değerlendirip değerlendirmedini ve bu gruplar üzerinde etkisi olan herhangi bir kararın gerekçelendirilebilir olup olmadığını” belirlemek amacıyla hükümetin kullandığı bütçe karar alma süreçlerine ilişkin bir eşitlik değerlendirmesi gerçekleştirmiştir.¹⁴³

Birçok ulusal insan hakları kurumu, krizin etkilerine ilişkin özel izleme raporları yayınlamış veya bu konuda yetkililere tavsiyelerde bulunmuştur. Estonya Adalet Bakanı ile İspanya'daki Bask ve Katalonya Ombudsmanları, özellikle çocuk yoksulluğuna odaklanarak, ekonomik krizin ve kemer sıkma bütçelerinin çocuklar üzerindeki etkisine dair araştırmalar yürütmüştür.¹⁴⁴ İspanyol Ombudsmanı, tahliyeyle karşı karşıya kalan kişilerden gelen şikayetlere dayanarak ve yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında olanlara yönelik korumayı artırmak amacıyla, düşük gelirli ipotek sahiplerine yönelik suistimalleri ele almak için bir dizi öneriyi senatoya sunmuştur.¹⁴⁵ İskoç İnsan Hakları Komisyonu, Birleşik Krallık Refah Reformu Yasası'nın sonuçları hakkında İskoç Parlamentosu'na bilgi sunarak, Birleşmiş Milletler'e kemer sıkma tedbirleri hakkında ortak bir bildirim sunmak üzere diğer Birleşik Krallık kurumlarıyla işbirliği yaparak ve bütçe kesintilerinin eşitlik ve insan hakları üzerindeki etkilerini incelemek üzere İskoç Hükümeti ile birlikte çalışarak krize yanıt vermiştir.¹⁴⁶

4.2. İnsan haklarına uygun kriz müdahalelerini geliştirme fırsatları

Avrupa'daki ekonomik krizin boyutu ve derinliği, kemer sıkma politikaları ve toplumun birçok kesiminin maruz kaldığı orantısız sonuçlar, halkın dikkatini eşitlik, ayrımcılıkla

142. Yunanistan Ulusal İnsan Hakları Komisyonu, Sivil özgürlükler ve sosyal haklardaki keskin düşüşü tersine çevirmenin zorunlu gerekliliği üzerine Tavsiye Kararı, 8 Aralık 2011; Ararteko (Bask Parlamentosu Ombudsmanı), “Los derechos humanos como base de las políticas públicas en tiempos de crisis económica”, Haziran 2012.

143. Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu, “Adil mali kararlar almak: HM Hazine Bakanlığı'nın 2010 Harcama İncelemesi'nin değerlendirilmesi”, Mayıs 2012.

144. Komiserin Estonya Raporu, CommDH(2013)12 ; Ararteko, “Ekonomik krizin çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin rapor: Bask gerçekliği”, 2013; Síndic de Greuges de Catalunya, “Yoksulluk ve çocuklar”, Eylül 2012.

145. Ayrıca bkz. İspanya Hakkında Komisyon Üyesi Raporu, CommDH(2013)18, s. 8-9.

146. İskoç İnsan Hakları Komisyonu, “Sosyal Reform Komitesine Sunulan Rapor – Kemer Sıkma ve İnsan Hakları”, Mayıs 2013.

mücadele ve insan hakları konularına çekmiştir. Ulusal İnsan Hakları Kurumları, krize insan haklarına uygun çözümler getirme ve insanları eşitsizliklere yol açan ayrımcı politikalarından koruma konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Karmaşık ekonomik sorunlara belirli politika çözümleri önermek Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının görevi değildir. Bununla birlikte, benzersiz kurumsal özellikleri, kemer sıkma politikaları insan hakları sınırlarını aştığında ve etkili eşitliği tehdit ettiğinde hükümetleri, parlamentoları ve genel olarak kamuoyunu uyarmak için onları yararlı bir konuma getirir. Yukarıda özetlenen örnekler, NHRS'lerin ekonomik krizin insan hakları sonuçlarını ele almadaki katılımlarını derinleştirebilecekleri üç temel giriş noktasına işaret etmektedir.

İlk olarak, NHRS'ler hükümete çeşitli danışmanlık işlevleri yerine getirir. Bu işlevler aracılığıyla, yasaları, politikaları, uygulamaları ve bütçeleri insan hakları normları ve eşitlik açısından değerlendirebilirler. Bu, kararlarının nasıl alındığını gerekçelendirme sorumluluğunu hükümete geri yükleyerek şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırmaya yardımcı olur. Ayrıca, NHRS'lerin önerileri, politika seçimlerinde ve kaynak tahsisinde insan haklarının nasıl önceliklendirilebileceğini net bir şekilde ifade edebileceğinden, evrensel normların ulusal bağlama aktarılmasına da yardımcı olur. Ulusal İnsan Hakları Kurumları, kısmen şikayetler ve *resen* yürütülen soruşturmalardan elde edilen bilgilere dayanarak bu politikaların uygulanmasını izlemek için uygun konumdadır; bu bilgiler, ortaya çıkan sorunlara ilişkin iyi bir gösterge sağlar ve hükümetlere reformların nerede gerekli olduğu konusunda rehberlik edebilecek önemli bir geri bildirim döngüsü oluşturur.

Ulusal İnsan Hakları Kurumları (NHRS) ve bunların Avrupa ağıları, sivil toplum, hükümet ve uluslararası kuruluşlar arasında diyalog platformları oluşturarak, önerilen mali politikaların veya yasal reformların etkilerine ilişkin kamuoyunu bilinçlendirebilir ve böylelikle somut alternatiflerin geliştirilmesini teşvik edebilir. Bu sayede, ilgili politikaların oluşturulması, uygulanması ve gözden geçirilmesinde anlamlı bir kamu katılımının sağlanmasına yardımcı olmanın yanı sıra, ekonomik politikaların insan haklarına uygunluğunu değerlendirmek için gerekli olan şeffaflığı ve bilgi ile veri toplama süreçlerine erişimi de iyileştirebilirler. Belgrad İlkeleri doğrultusunda parlamentolarla stratejik ortaklıklar kurarak, NHRS'ler bütçelerin ve mali politikaların insan hakları ve eşitlik açısından incelenmesini daha etkili bir şekilde yürütebilirler.¹⁴⁷

Ulusal insan hakları kurumları, politikaların sistematik insan hakları etki değerlendirmelerinin ve toplumda eşitliğin anaakımlaşırılmasının gerçekleştirilmesi için köprüler kurmaya da yardımcı olabilir. Denetçiler, istatistik kurumları, devlet bütçe birimleri, vergi müfettişleri ve yerel yönetimler gibi devlet kurumları ile

147. Ulusal insan hakları kurumları ile parlamentolar arasındaki ilişkiye ilişkin Belgrad İlkeleri, İnsan haklarının teşviki ve korunmasına yönelik ulusal kurumlar hakkında BM Genel Sekreteri Raporu Eki, 1 Mayıs 2012, A/HRC/20/9.

üniversiteler, araştırmacılar ve sivil toplum kuruluşları arasında etkileşimlerin sağlanmasında önemli bir rol oynayabilirler. Ulusal İnsan Hakları Kurumları, düzenleyici kurumlara insan hakları standartlarını ve eşitliği incelemelerine nasıl entegre edecekleri konusunda danışmanlık vererek bu kurumları güçlendirebilir.

Son olarak, ulusal insan hakları kurumları (NHRS), krizden ve krize yönelik politika tepkilerinden kaynaklanan insan hakları ihlallerine ilişkin hesap verebilirliğin sağlanmasına ve telafi tedbirlerinin alınmasına katkıda bulunabilir. Yarı yargısal işlevi olan NHRS'ler, temel telafi mekanizmaları olarak işlev görürler ve marjinalleştirilmiş ve dışlanmış gruplara yönelik sosyal yardım faaliyetleri, bu kurumları bu açıdan özellikle önemli kılar. Bireysel şikayetlerin ötesinde, birçok NHRS'nin *resen* soruşturma işlevi vardır; bu da onları, belirli grupların karşılaştığı gizli dezavantajları ve ayrımcılığı ortaya çıkarmak için sistemik veya yapısal sorunları incelemek üzere uygun bir konuma getirir. Bu görev, yetki alanlarına dahil edildiğinde, ulusal insan hakları kurumları, kemer sıkma politikalarının yol açtığı insan hakları ihlallerini mahkemeye sevk edebilir veya mali politikaları incelerken uluslararası insan hakları belgelerinin nasıl uygulanacağı konusunda mahkemelere rehberlik etmek üzere *amicus curiae* (dostane müdahale) yapabilir. Hukuk sistemi izin verdiği durumlarda, ulusal insan hakları kurumları kamu yararına davalar açabilir.

4.3. Mali kemer sıkma dönemlerinde ulusal insan hakları kurumlarının güçlendirilmesi

Ulusal İnsan Hakları Kurumları (NHRS), insan hakları koruma sisteminin tamamında kilit öneme sahip merkezlerdir. Bu kurumların etkinliği ve bağımsızlığı, ekonomik kriz dönemlerinde hesap verebilirlik sisteminin güçlendirilmesi için hayati öneme sahip faktörlerdir. Bazı ülkelerdeki umut verici uygulamalara rağmen, birçok yapı bu konuda ciddi kısıtlamalarla karşı karşıyadır. Birçok kurumun etkinliği, mevcut kaynaklardaki kesintiler ve ekonomi politikası ile ilgili kamu diyalogu ve etkileşimi için daralan alan nedeniyle kısıtlanmaktadır. Bazı ülkelerde, ulusal insan hakları kurumlarının bağımsızlığı, görev alanlarındaki eksiklikler veya siyasi baskı nedeniyle tehlikeye girmektedir. Hükümetler, ulusal insan hakları kurumlarının bütünlüğüne saygı göstermeli ve politika oluşturma ve bütçe süreçlerinde bu kurumlara danışmalıdır; böylece en fazla korumaya ihtiyaç duyan gruplar hakkında bu kurumların bağımsız ve uzman tavsiyeleri karar alma sürecine yansıtılabilir. Bu, Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının, insan hakları ve eşitlik üzerindeki olası etkilerini incelemek ve bu konuda tavsiyelerde bulunmak için gerçek bir fırsata sahip olmaları amacıyla, önerilen yasa ve politikaların hazırlık aşamasında erken bir aşamada paylaşılmasını da içermektedir.¹⁴⁸

Devletler, ulusal insan hakları kurumlarının (NHRC), ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ele alma yetkisi de dahil olmak üzere, BM Paris İlkeleri'ne¹⁴⁹ uygun geniş yetki alanlarına sahip olmasını sağlamalıdır. Eşitlik kurumlarının, sosyo-ekonomik

148. Equinet, *Eşitlik Kurumları: Güncel Zorluklar – Equinet Perspektifi*, Ekim 2012; Komiserin İnsan Hakları Yorumu, “Ulusal İnsan Hakları Yapıları, kemer sıkma önlemlerinin etkilerini hafifletmeye yardımcı olabilir”, 31 Mayıs 2012; Komiserin “Eşitliği teşvik etmeye yönelik ulusal yapılar hakkında görüş”, CommDH(2011)2.

149. “Ulusal kurumların statüsüne ilişkin ilkeler”, BM Genel Kurulu'nun 48/134 sayılı Kararı'na Ek, 4 Mart 1994, A/RES/48/134.

dezavantajla ilgili ayrımcılıkla mücadele etme yetkisine sahip olması önemlidir. Eşitlik kurumlarının sosyo-ekonomik dezavantajla ilgili ayrımcılıkla mücadele etme yetkisine sahip olması önemlidir. Eşit muamele mevzuatında sosyo-ekonomik durumun yasaklanmış ayrımcılık gerekçeleri arasına dahil edilmesi, eşitlik kurumlarına, insanların insan haklarından etkin bir şekilde yararlanmasını sınırlayan bir faktör olarak yoksulluğu dikkate alma yetkisi vermektedir.¹⁵⁰

Günümüzde ulusal insan hakları kurumları (NHRS), bütçe baskısı altında genellikle daha az kaynakla daha fazlasını başarmak zorunda kalmaktadır. NHRS hizmetlerine olan talep artarken, birçok kurum aynı anda bütçe ve personel kesintileriyle, bölgesel ofislerin kapatılmasıyla veya daha geniş kapsamlı yapılara dahil edilmeye karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, Yunanistan, İrlanda, Letonya ve Birleşik Krallık'taki NHRS'ler, etkinliklerini olumsuz etkileyebilecek bütçe ve personel kesintileriyle karşı karşıya kalmıştır.¹⁵¹ Azalan insan ve mali kaynaklar ile gelecekteki kaynaklara ilişkin belirsizlik, NHRS'leri, savunmasız grupların hizmetlerine kolay erişimini sağlamak ve bütçe tedbirlerini izlemek gibi daha iddialı, ileriye dönük projeleri ilerletmek konusunda zor bir duruma sokmaktadır. Bu kritik kurumlar için istikrarlı kaynak tahsisi kriz sırasında sürdürülmeli ve kamu sektöründeki işe alım moratoryumu bu kurumlara uygulanmamalıdır.

Sınırlı kaynaklar, NHRS'lerin mali kemer sıkma önlemlerine yanıt verme konusundaki yeterliliklerini artırma kapasitelerini de engellemektedir. Kurumlar içinde sosyal ve ekonomik haklar konusunda dengesiz uzmanlık ve maliye politikası, şirketler hukuku ve finansal ürünler konusunda genel deneyim ve eğitim eksikliği, birçok kurumun krize insan haklarına uygun yanıtlar verme potansiyelini tam olarak gerçekleştirmelerini engellemektedir. Bu konularda personel eğitimi için daha iyi fırsatlara ihtiyaç vardır.

Ulusal insan hakları kurumları arasında artan Avrupa işbirliği eğilimi, mali kemer sıkma önlemlerinin etkilerinin ve uygun müdahalelerin karşılaştırmalı analizi için önemli bir kanal sunmaktadır; bu analizden bireysel kurumlar ders çıkarabilir ve bu bilgiler bölgesel düzeydeki savunuculuk çalışmalarına katkı sağlayabilir. Avrupa Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağı (ENNHRI) ve Avrupa Eşitlik Kurumları Ağı (Equinet) gibi NHRS'lerin Avrupa ağları, onlara bölgesel düzeyde gündem belirleme sürecine katılmak için kolektif bir ses vermektedir; bu, ulusal ekonomi politikalarının belirlenmesinde Avrupa kuruluşlarının kritik rolü göz önüne alındığında önemlidir. Avrupa ekonomik yönetim kuruluşları, NHRS'lerin Avrupa ağlarıyla işbirliği yapmalı ve Avrupa ekonomik politikalarının ve mali düzenlemelerin tasarlanması, uygulanması ve izlenmesinde insan hakları ve eşitliğin dikkate alınmasını sağlamak için bu ağların tavsiyelerini almalıdır.

150. Equinet, *Yoksulluk ve Ayrımcılığa Yaklaşım: Bir Madalyonun İki Yüzü*, 2010.

151. Komiserin İnsan Hakları Yorumu, "Ulusal İnsan Hakları Yapıları, kemer sıkma önlemlerinin etkilerini hafifletmeye yardımcı olabilir", 31 Mayıs 2012.

Ek 1 – Avrupa Sosyal Şartı: imzalar ve onaylar

Kalın yazılmış tarihler, 1961 Şartı'nın (ETS No. 35) imzalanma veya onaylanma tarihlerine karşılık gelir; diğer tarihler ise 1996 yılında revize edilen Şart'ın (ETS No. 163) imzalanma veya onaylanma tarihlerine karşılık gelir.

Üye Devlet	İmza	Onay	Kabul Toplu şikayet prosedürünün
Arnavutluk	21/9/1998	14/11/2002	
Andorra	4/11/2000	12/11/2004	
Ermenistan	18/10/2001	21/1/2004	
Avusturya	7/5/1999	20/5/2011	
Azerbaycan	18/10/2001	2/9/2004	
Belçika	3/5/1996	2/3/2004	23/6/2003
Bosna Hersek	5/11/2004	7/10/2008	
Bulgaristan	21/9/1998	6 Temmuz 2000	6/7/2000
Hırvatistan	6/11/2009	26/2/2003	26/2/2003
Kıbrıs	3 Mayıs 1996	27/9/2000	6/8/1996
Çek Cumhuriyeti	4/11/2000	3/11/1999	4/4/2012
Danimarka	5.3.1996	3/3/1965	
Estonya	4 Mayıs 1998	9 Kasım 2000	
Finlandiya	3 Mayıs 1996	21/6/2002	17/7/1998
Fransa	3 Mayıs 1996	5/7/1999	7/5/1999
Gürcistan	30 Haziran 2000	22/8/2005	
Almanya	29/6/2007	27 Ocak 1965	
Yunanistan	3/5/1996	6 Haziran 1984	18/6/1998
Macaristan	7/10/2004	20/4/2009	
İzlanda	4/11/1998	15/1/1976	
İrlanda	4/11/2000	11.04.2000	4/11/2000
İtalya	3/5/1996	7 Mayıs 1999	11.03.1997
Letonya	29 Mayıs 2007	26/3/2013	
Lihtenştayn	9/10/1991		
Litvanya	8/9/1997	29/6/2001	
Lüksemburg	11/2/1998	10/10/1991	

Üye Devlet	İmza	Onay	Kabul toplu şikayet prosedürünün
Malta	27/7/2005	27/7/2005	
Moldova Cumhuriyeti	3/11/1998	8/11/2001	
Monako	5/10/2004		
Karadağ	22/3/2005	3 Mart 2010	
Hollanda	23/1/2004	3 Mayıs 2006	3/5/2006
Norveç	7/5/2001	7/5/2001	20/3/1997
Polonya	25/10/2005	25/6/1997	
Portekiz	3/5/1996	30/5/2002	20/3/1998
Romanya	14/5/1997	7/5/1999	
Rusya Federasyonu	14/9/2000	16/10/2009	
San Marino	18/10/2001		
Sırbistan	22/3/2005	14/9/2009	
Slovak Cumhuriyeti	18/11/1999	23/4/2009	
Slovenya	11/10/1997	7/5/1999	7/5/1999
İspanya	23/10/2000	6/5/1980	
İsveç	3/5/1996	29/5/1998	29/5/1998
İsviçre	6 Mayıs 1976		
“Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti”	27/5/2009	6/1/2012	
Türkiye	6/10/2004	27/6/2007	
Ukrayna	5/7/1999	21/12/2006	
Birleşik Krallık	7 Kasım 1997	7/11/62	

Ek 2 – Avrupa Sosyal Güvenlik Kodeksi (ETS No. 48): imzalar ve onaylar

Devlet	İmza	Onay
Avusturya	17/2/1970	
Belçika	13/5/1964	13/8/1969
Kıbrıs	15/4/1992	15/4/1992
Çek Cumhuriyeti	10/2/2000	8/9/2000
Danimarka	16/4/1964	16/2/1973
Estonya	24/1/2000	19/5/2004
Fransa	4/10/1976	17/2/1986
Almanya	16/4/1964	27/1/1971
Yunanistan	21/4/1977	9 Haziran 1981
İrlanda	16/2/1971	16/2/1971
İtalya	16/4/1964	20/1/1977
Letonya	28/11/2003	
Litvanya	15/11/2005	
Lüksemburg	16/4/1964	3/4/1968
Moldova	16/9/2003	
Hollanda	15/7/1964	16/3/1967
Norveç	16/4/1964	25/3/1966
Portekiz	19/11/1981	15/5/1984
Romanya	22/5/2002	9/10/2009
Slovakya	24/2/2010	
Slovenya	20/1/2003	26/2/2004
İspanya	12/2/1993	8/3/1994
İsveç	16/4/1964	25/9/1965
İsviçre	1/12/1976	16/9/1977
Türkiye	13/5/1964	7/3/1980
Birleşik Krallık	14/3/1967	12/1/1968

Yalnızca Hollanda, revize edilmiş Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'ni (ETS No. 139) onaylamıştır; bu nedenle Sözleşme henüz yürürlüğe girmemiştir. Diğer on üç üye devlet ise revize edilmiş Sözleşmeyi imzalamıştır.

**Ek 3 – Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin
Uluslararası Sözleşme'sine İlişkin İhtiyari Protokol
imzaları ve onayları**

Katılımcı	İmza	Onay
Ermenistan	29/9/2009	
Azerbaycan	25/9/2009	
Belçika	24 Eylül 2009	
Bosna Hersek	12/7/2010	18/1/2012
Finlandiya	24 Eylül 2009	
Fransa	11/12/2012	
İrlanda	23/3/2012	
İtalya	28/9/2009	
Lüksemburg	24/9/2009	
Karadağ	24 Eylül 2009	24/9/2013
Hollanda	24/9/2009	
Portekiz	24/9/2009	28/1/2013
Slovakya	24/9/2009	7/3/2012
Slovenya	24/9/2009	
İspanya	24/9/2009	23/9/2010
“Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti”	14/8/2013	
Ukrayna	24/9/2009	

